

BIJEENKOMST OP WOENSDAG 18 DECEMBER 1963 TE ROTTERDAM

Voordracht gehouden voor de Vereniging ter beoefening
van de Krijgswetenschap

door

Mr. F. R. MIJNLIEFF
Directeur-Generaal voor Openbare Orde en Veiligheid

over

CIVIELE VERDEDIGING EN HAAR GRENZEN

Voorzitter: Z.E. Luitenant-Generaal b.d. J. H. COUZY

De Voorzitter:

Mevrouw, mijne heren, ik open deze bijeenkomst en heet u allen van harte welkom.

Alvorens het woord te geven aan de spreker van hedenavond, wilde ik graag een enkel woord richten tot mijn linkerbuurman. Generaal Van den Berge heeft zich genoodzaakt gezien om zijn functie in ons bestuur ter beschikking te stellen, niet zozeer omdat hij de dienst gaat verlaten, maar wel omdat hij grotendeels zijn tijd buitenslands zal gaan doorbrengen. Het wordt daardoor te bezwaarlijk om aan de bijeenkomsten van de vereniging deel te nemen.

Generaal Van den Berge wij betreuen het zeer, dat u tot dit besluit moest komen. U heeft jaren lang deel uitgemaakt, niet alleen als lid van de vereniging, maar ook van het bestuur. U heeft ons altijd met raad en daad terzijde gestaan, uw adviezen hebben wij altijd gaarne aangehoord en voor een groot deel gevolgd. Bovendien ben ik u persoonlijk verplicht, omdat u talloze malen het voorzitterschap van mij heeft willen overnemen, in het bijzonder wanneer dit vrij afgelegen oorden betrof. Ook daarvoor onze hartelijke dank. Het spijt ons dat u ons gaat verlaten. Wij brengen u graag de dank over, niet alleen van het bestuur, maar van de gehele vereniging en wij hopen van harte dat de functie die u gaat vervullen, u dezelfde voldoening zal schenken als vermoedelijk uw gehele loopbaan u geschonken heeft. Het allerbeste zij met u. (Applaus).

Mevrouw, mijne heren, aangezien er geen huishoudelijke zaken verder meer op het programma staan, mag ik meteen het woord geven aan de spreker van hedenavond: de heer Mijnlieff.

De heer Mijnlieff:

Na de inleiding, die ik bijna 4 jaar geleden, op 21 januari 1960, voor deze vereniging mocht houden over *Verplaatsing der bevolking*, heeft de toenmalige kolonel, nu generaal d'Engelbronner, bij de discussie op één punt mijn betoogen ten principale aangetast. Hij meende begrepen te hebben, dat ik mij had afgevraagd wat de vijand *zou* doen. Hij stelde als oud-directeur van de H.K.S.

hiertegenover, dat één van de grondlessen die op de H.K.S. aan de leerlingen in het vak techniek worden gegeven, altijd is, dat wij ons niet moeten afvragen, wat de vijand *zal* doen, maar wat de vijand *kan* doen, en daarom was hij van oordeel, dat mijn benaderingswijze van het probleem van die avond niet helemaal juist en niet helemaal duidelijk was gekozen. Waarschijnlijk beïnvloed door het milieu waarin ik sprak, heb ik ondanks een toefluistering van achter de bestuurstafel, dat ik moest wijzen op het onderscheid tussen tactiek en strategie, mij niet laten verleiden tot een discussie met een zo bij uitstek deskundig spreker over dingen waarvan hij duizendmaal meer verstand heeft dan ik, maar ben tactisch gezien misschien niet geheel onjuist en misschien ook niet geheel zonder succes tot een prompte tegenaanval overgegaan. Het bloed kruipt waar het niet gaan kan, ook bij de burgerlijke debater, de discussie wordt er levendiger door, maar de waarheid wordt er minder door gediend. En daarom wil ik nu, amende honorable makend aan de generaal d'Engelbronner, bij het andere ruimere onderwerp dat ik vanavond mag behandelen, in de eerste plaats de vraag beantwoorden: Wat *kan* de vijand doen, wanneer hij zijn aanvallen richt tegen burgerlijke doelen, of zijn meest effectieve aanvalsmiddelen aanwendt tegen objecten, die als militaire doelen kunnen worden beschouwd, zonder zich te bekreunen om de uitwerking die dergelijke aanvalsmiddelen op de bevolking zouden hebben.

Het antwoord op deze vraag kan kort en duidelijk zijn. De vijand kan zowat alles doen. Hij beschikt ongetwijfeld over de middelen om de grote bevolkingsagglomeraties te vernietigen, of om een woord te gebruiken dat 23 jaar geleden nog grootspraak was, „auszuradieren“ en een belangrijk deel van de rest van het land nogal onbewoonbaar en onleefbaar te maken. En als dit zijn doel zou zijn, zou hij daartoe niet eens behoeven over te gaan tot een onevenredige concentratie van zijn aanvalsmiddelen op ons land, ten gevolge waarvan hij elders voor een tekort aan aanvalskracht zou komen te staan. Ik geloof dat we veilig kunnen aannemen, dat ook aan de zijde van onze eventuele vijand beschikt wordt, zelfs nadat deze een massale nucleaire tegenaanval heeft moeten incasseren, over een dergelijke aanvalscapaciteit.

Het lijkt me niet nodig, mijnheer de voorzitter, dit hier nader toe te lichten. Aan wat de eventuele vijand kan doen, zuiver technisch bezien kan doen, bestaat naar ik meen geen twijfel. Zouden we dit *kunnen* als uitgangspunt nemen voor de Civiele Verdediging, dan doen we niets, omdat het geen zin zou hebben iets te doen.

Dit uitgangspunt is intussen in ons land en in de gehele NAVO-wereld verworpen.

Bij de opzet van de BB en later van de gehele Civiele Verdediging is niet uitgegaan van wat de vijand zou *kunnen* doen, maar van wat waarschijnlijk of vermoedelijk verwacht kan worden, dat hij zou *willen* doen. Ik zeg dit niet om bij mijn nabetrachting over de gedachtenwisseling met de generaal d'Engelbronner toch nog te proberen het gelijk aan mijn zijde te krijgen. Integendeel, ik wil trachten aan te tonen, dat ook deze benaderingswijze zeker nu niet meer tot een bevredigende aanpak kan leiden.

Wanneer u mij toestaat, mijnheer de voorzitter, te trachten in enkele woorden weer te geven het NAVO-denken in een periode, die wij nu wel als afgesloten kunnen beschouwen, dan zou oorlog hebben betekend een allout nuclear exchange, waarbij vooral de bevolking het kind van de rekening zou

zijn, met als consequentie voor de civiele inspanning een bij het eerste oorlogsbegintijdperk en automatisch ingaande survival-periode.

De enorme vernietigingskracht van het nucleaire oorlogspotentieel zou evenwel een allout nucleaire oorlog minder waarschijnlijk maken, omdat deze bij de verliezer een totale en bij de wederpartij een vrijwel totale vernietiging teweeg zou brengen. Hierbij werd allerm minst uit het oog verloren, dat de vijand in staat is de vrije wereld enorme verliezen en onvoorstelbare verwoestingen toe te brengen, maar deze vijand is niet in staat een nóg ernstiger vergelding te voorkomen. Zolang de vijand nog bij zinnen is, zou hij dus wel voor de totale nucleaire oorlog terugdeinzen. Met andere woorden: de belangrijkste kant van de nucleaire aanvalsmiddelen is de *deterrent*. Een alloutnucleaire aanval betekent vernietiging van de aanvaller, betekent zelfmoord. Daarom is het het meest waarschijnlijk, dat een dergelijke aanval niet zal plaatsvinden.

Intussen is de *deterrent* gebleken te zijn een tweesnijdend zwaard. Hij schrikt de vijand af, hopen wij. Maar zeker voorzover het de civiele inspanning betreft, schrikt hij ook af de regeringen van de vrije wereld en de bevolkingen en waarschijnlijk ook onszelf. Indien oorlog betekent zelfvernietiging, waarom ons dan nog zorgen te maken over de Civiele Verdediging.

Het is opmerkelijk, dat wij zoveel jaren bereid zijn geweest te geloven, dat de *nuclear capability* zou afschrikken, omdat zij tot totale vernietiging zou leiden en dat tezelfdertijd de mogelijkheid zou bestaan deze vernietiging door survival-maatregelen tegen te gaan.

Ik kan deze wonderlijke tegenstrijdigheid alleen verklaren door de ontwikkelingsgang van de Civiele Verdediging en vooral van de BB, die vrijwel steeds aan het grotere complex van de Civiele Verdedigingsplanning is voorafgegaan.

Toen de BB na Wereldoorlog II in verscheidene landen weer ter hand werd genomen, ook nadat gebleken was dat de potentiële tegenstander over kernwapens beschikte, is vrijwel overal uitgangspunt geweest het streven naar een *adequate* organisatie.

Dat er slachtoffers, waarschijnlijk vele slachtoffers, zouden vallen was natuurlijk niet te vermijden, maar de duidelijke bedoeling zat voor:

- 1e. het aantal slachtoffers zoveel mogelijk te beperken door tijdige waarschuwing en door de verwezenlijking van adequate schuilgelegenheid, of zo dit niet mogelijk zou zijn, door tijdige evacuatie;
- 2e. na een aanval in staat te zijn onmiddellijk alle vereiste maatregelen te nemen tot hulp aan de slachtoffers, tot bestrijding van branden, tot huisvesting en voeding van daklozen, tot herstel van het maatschappelijk leven.

Ik kan mij niet onttrekken aan de indruk dat deze adequaatheidsgedachte ons denken nog te zeer beïnvloedt. Wat er ook zou gebeuren, hoe groot de aanvallen ook zouden zijn, wij zouden er iets tegenover moeten stellen. Als het te bar werd niet meer de instandhouding van het maatschappelijk leven, maar toch wel, in elk geval, de survival, d.w.z. adequate maatregelen, die voor een groot deel van het volk de overleving zouden verwezenlijken. Heel geleidelijk, misschien zelfs schoorvoetend is het inzicht gegroeid, dat in geval van een allout nucleaire oorlog, indien deze overal even allout zou zijn, van enige adequatie geen sprake kan zijn.

Neemt u bij voorbeeld de evacuatie. Preventieve evacuatie was bij een conventionele aanvalsveronderstelling in ons land niet nodig, behalve t.a.v. te inunderen gebieden, waar deze evacuatienuddzaak niet onmiddellijk voortvloeit uit wat de vijand zou kunnen gaan doen, maar uit het wassende water. Dit niet nodig zijn was de conclusie van een berekening wat er zou gebeuren, indien met de verwachtbare conventionele aanvalsmiddelen en aanvalstactiek bevolkingsagglomeraties zouden worden gebombardeerd. Er zouden slachtoffers vallen, maar de procentuele kans gedood of gewond te worden, was betrekkelijk zo beperkt, dat de nadelen van een preventieve evacuatie, die van de voordelen verre overtroffen. Daarna werd rekening gehouden met atoombommen, van niet te groot kaliber, ontploffend hoog in de lucht, dus zonder fallout.

Voortbordurend op de gedachtengang van wat nodig was bij een verwachtbare conventionele aanval lag de oplossing voor de hand: adequate schuilgelegenheid of preventieve evacuatie, en deze zoals ik 4 jaar geleden heb gezegd: zo laat mogelijk maar op tijd. Naarmate de kans op zwaardere A-bommen, eventueel zelfs H-bommen groter wordt gaat deze vlieger m.i. niet meer op en wel om 4 redenen:

1e. Preventieve evacuatie beoogt grotere veiligheid voor de evacuees. In elk afzonderlijk geval zal de regering, hier en elders, moeten overwegen wat de beste oplossing zou kunnen zijn. Indien een grote stad zou moeten worden geëvacueerd en de bevolking in massakwartieren zonder voldoende falloutbescherming zou moeten worden ondergebracht, staat de regering voor de keuze tussen de devil and the deep blue sea, tussen de mogelijke kans op een plotselinge dood van zeer velen in geval van een nucleaire aanval op die stad en de misschien nog grotere kans op een langzame en ellendige dood in de vluchttoorden liggende onder een cumulatie van falloutpatronen veroorzaakt door nucleaire explosies op andere doelen, dichtbij of verder weg.

2e. Preventieve evacuatie op tijd, vóór het uitbreken van de oorlog, is vrijwel onmogelijk. Evacuatie op de lange afstand kan niet binnen 14 dagen voltrokken worden. Aangezien onder bepaalde omstandigheden geen mens kan voorspellen, hoe de wereld er over 14 dagen uit zal zien, zou zodra die bepaalde omstandigheden zich voordoen tot onverwijld evacuatie moeten worden overgegaan. Die bepaalde omstandigheden hebben wij in de afgelopen jaren zeker enige malen gehad, maar tot evacuatie op de lange afstand is niet overgegaan, niet bij ons en nergens.

Massale evacuatie op de korte afstand kan verwezenlijkt worden, ik neem aan zelfs binnen de 24 uur. Verschillende landen hebben zich hierop voorbereid, ook ons land, en ik ben ervan overtuigd dat het mogelijk is, op basis van een geordend redden van het vege lijf en de meest onmisbare bezittingen.

Wanneer een regering daartoe zou besluiten vóórdat de oorlog een feit is, en die oorlog breekt spoedig daarna inderdaad uit, zou men kunnen zeggen, dat de evacuatie geslaagd is. Hoewel de vraag nog open blijft, of de evacuees er door de evacuatie beter aan toe zouden zijn.

Maar wanneer de oorlog niet komt of nog niet komt, wordt het gehele maatschappelijke leven ontwricht en zouden we de koude oorlog verliezen voordat deze heet of zelfs maar warm is geworden.

Ik ben daarom geneigd aan te nemen, dat in het algemeen massale eva-

cuaties, voordat de oorlog is uitgebroken of volstrekt onafwendbaar wordt geoordeeld, niet zullen worden gelast.

3e. In geval van een acute internationale spanning zal in het algemeen elke regering in de vrije wereld erop uit zijn een verscherping van de situatie te vermijden. Massale evacuaties in de NAVO-landen zouden de potentiële tegenstander tot de conclusie brengen, dat de NAVO een oorlog als onafwendbaar beschouwt. Gelet op de gedachtenkronkel bij die potentiële tegenstander zou dit hem waarschijnlijk tot een andere conclusie brengen, namelijk dat de NAVO een preventieve aanval staat te ondernemen en dat hij, de potentiële tegenstander, nog iets meer preventief moet zijn. Oftewel, massale evacuaties vóór de oorlog zouden een oorlog kunnen ontketenen. Ik geloof, dat een van de lessen die de Cubaanse crisis ons gegeven hebben, is dat, tenzij evacuatie zou worden toegepast om politieke druk uit te oefenen, geen massale evacuaties vóór het uitbreken van de oorlog zullen worden gelast, in geen enkel land, zelfs niet in een land als Zweden, waar evacuatie de hoeksteen is van de gehele Civiele Verdedigingsorganisatie.

4e. Indien wij ons voor ogen stellen wat het betekent om alleen maar te voeden miljoenen evacuees in een totaal ontwrichte maatschappij, onder oorlogsomstandigheden, met alle gevolgen van fallout op verkeer en vervoer, ben ik ervan overtuigd, dat geen land in staat zal zijn om adequate, of voldoende of zelfs maar enigermate voldoende maatregelen te stellen tegenover de situatie, die zou ontstaan na massale evacuaties in geval van een allout nucleaire oorlog.

Op grond van deze 4 overwegingen kom ik tot de conclusie, dat massale preventieve evacuaties in het algemeen geen zin hebben, niet gelast zullen worden en niet plaats zullen vinden. De stay put, het blijf zitten waar je zit, zal gehandhaafd moeten worden ook voor de grote steden, die het doelwit van kernwapenaanvallen zouden kunnen zijn. Of met andere woorden, wij zullen t.a.v. massale evacuaties het adequaatheidsbeginsel moeten prijsgeven in geval van een allout nucleaire oorlog.

Maar dat geldt ook voor de rest. Wij hebben in de achter ons liggende periode uit de NAVO- en nationale basisveronderstellingen kunnen peuren, wat wij zouden moeten doen om opgewassen te zijn tegen onze taak. Wij hebben dat, hier en elders, vrij aardig gedaan en wij hebben aardig volgehouden, ondanks de steeds verdergaande opgaven, die deze veronderstellingen over ons uitstortten. Hieraan is evenwel een grens. Niet een grens ten gevolge van persoonlijke ontoereikendheid in energie, of vindingrijkheid, of geloof en vertrouwen, maar een absolute grens.

Men kan — en nu geef ik vrijwel woordelijk weer wat de minister van Binnenlandse Zaken in de M. v. A. van zijn begroting van 1963 onder de aandacht van de Eerste Kamer heeft gebracht — „Men kan immers zoveel gaan veronderstellen, dat hoe dan ook een enigermate redelijke bescherming van de bevolking volstrekt onmogelijk wordt... Ook wanneer men ervan uitgaat, dat bij een totale nucleaire oorlog ons land er, als strategisch minder belangrijk, mogelijk wat beter zou kunnen afkomen, mag men niet de ogen sluiten voor de enorme vernietigingen en het onvoorstelbaar grote aantal doden, gewonden en door radio-actieve straling getroffen, die hier onder die omstandigheden toch nog verwacht zouden moeten worden. Het is ondenkbaar

ooit een organisatie op te bouwen" — en ik voeg hieraan toe in welk land ook, aan deze of aan gene zijde van het ijzeren gordijn — „die een adequate of zelfs maar redelijke beveiliging zou kunnen bieden tegen de gevolgen van een dergelijke *totale* nucleaire oorlog. Zou een calamiteit van deze orde zich tot ons land uitstrekken, dan is de enige mogelijkheid te trachten met de dan nog beschikbare mensen en middelen zo goed of zo kwaad als dit gaat mensenslevens te redden en langzamerhand enige orde in de chaos te brengen."

Ik geloof daarom, dat wij goed doen voor ons zelf te erkennen, en daarvan te doen blijken, dat de uitwerking van een totale, een nucleaire oorlog overal, waar deze allout zou zijn, onze mogelijkheden verre te boven gaat.

In wat ik tot nu toe heb gezegd, Mijnheer de Voorzitter, heb ik trachten aan te tonen, dat voor Civiele Verdediging geen uitgangspunt kan zijn, wat de vijand kan doen, noch wat hij zal willen doen, indien dit willen met zijn kunnen zou samenvallen en kom ik tot de conclusie, dat als enig uitgangspunt kan gelden, mag gelden, wat een goede Civiele Verdediging kan doen bij minder dan allout.

Is, krijgswetenschappelijk gezien, nu onzin wat ik hier zeg? De vraag, wat kan de vijand doen of wat zal de vijand vermoedelijk doen, is suggestief in die zin, dat men verwacht of hoopt dat niet met een blote beantwoording wordt volstaan, maar dat aan de hand van dat antwoord alle maatregelen zullen worden getroffen die nodig zijn om zich tegen de situatie opgewassen te weten. Deze suggestie vertroebelt intussen het denken. De generaal d'Engelbronner wees hierop 4 jaar geleden, toen hij opmerkte, dat de vijand onze steden kan bombarderen, maar dat de voor- en nadelen tegen elkaar afwegend de conclusie moet zijn: niet evacueren. Niet onder het motto, dat er niet *behoeft* te worden geëvacueerd, maar dat er niet *kan* worden geëvacueerd enz.

Tegenstanders van de Civiele Verdediging hebben wel eens de onwelwillende opmerking gemaakt, dat de militaire veronderstellingen zich aanpassen aan de mogelijkheden van de CV-organisatie.

De Nederlandse Militaire Veronderstellingen die sinds 1950 aan onze Civiele Verdediging ten grondslag hebben gelegen, hebben zich hieraan bepaald niet schuldig gemaakt. Zij waren nuchter en logisch. Zij overdreven niet. Zij gaven een militair-technische waardering van de situaties die zich in ons land in geval van oorlog waarschijnlijk zouden kunnen voordoen. Dit neemt niet weg, dat het goed is nadrukkelijk uit te doen komen, dat de Militaire Veronderstelling en het gevolg dat hieraan wordt gegeven gescheiden zaken zijn en gescheiden verantwoordelijkheden, en dat de Militaire Veronderstelling de richting kan wijzen waarin gedacht en gewerkt moet worden, maar noch dit denken noch dit werken kan bepalen, omdat er tal van andere factoren zijn die dit denken en werken moeten beïnvloeden. Bovendien, Militaire Veronderstellingen en basis-veronderstellingen kunnen nooit meer zijn dan momentopnamen, die zo nu en dan worden gegeven. Zij verouderen snel en intussen gaat het leven voort. Zij kunnen daarom degenen die belast zijn met of verantwoordelijk zijn voor de Civiele Verdediging niet ontslaan van de plicht zelf ook nog te denken. Degenen, die zich met de Civiele Verdediging bezig houden kunnen zich n.m.m. dan ook nooit beroepen op een verouderd of onjuist zijn van militaire en basisveronderstellingen.

Dit eigen denken moet leiden tot de erkenning van de grenzen van het

mogelijke. Vooral niet met de bedoeling om ons ervan af te maken met een show-organisatie. Ik heb zojuist gezegd, dat uitgangspunt moet zijn wat een goede Civiele Verdediging kan doen bij minder dan allout. Ik hoop, dat u hoort hoe nadrukkelijk ik het woord „goede” onderstreep. Dit uitgangspunt is technisch bepaald; het kan niet anders. Maar het lijkt mij ook uit anderen hoofde aanvaardbaar, bij voorbeeld in wetenschappelijk of politiek opzicht. Doordat de deterrent-gedachte sound is. De oude Clausewitz zeide reeds bij de toelichting op zijn vaak geciteerde stelling: „Der Krieg ist eine blosze Fortsetzung der Politik mit andern Mitteln.” „Die politische Absicht ist der Zweck, der Krieg ist das Mittel, und niemals kann das Mittel ohne Zweck gedacht werden.”

Dus alleen wanneer het doel zou zijn zelfvernietiging zou een allout nucleaire oorlog waarschijnlijk worden. Tenzij er, zoals de Secretaris-Generaal van de NAVO, Mr. Stikker, in zijn lezing voor deze Vereniging op 14 november naar voren bracht, een technologische doorbraak zou komen, die de aanval niet langer beducht behoeft te doen zijn voor een nucleaire tegenaanval. Hierbij moet niet uit het oog worden verloren wat de minister van Defensie van de Verenigde Staten, Mac Namara, eens treffend juist onder woorden heeft gebracht: „... the mere fact that no nation could rationally take steps leading to a nuclear war does not guarantee that a nuclear war cannot take place. Not only do nations sometimes act in ways that are hard to explain on a rational basis, but even when acting in a „rational” way they sometimes, indeed disturbingly often, act on the basis of misunderstandings of the true facts of a situation. They misjudge the way others will react, and the way others will interpret what they are doing.” Al met al, er kan oorlog komen. Indien er oorlog zou komen, kan deze oorlog er best anders uitzien dan tot dusver is aangenomen. Oorlog kan eenvoudig beginnen, lokaal en conventioneel met niet te zware bedreiging voor de meeste NAVO-landen. Hij kan mogelijk vroeger of later opwarmen tot een beperkte kernwapenoorlog, die al dan niet overgaat in allout, maar het is ook niet uitgesloten, dat het een of ander tijdig kan worden afgeremd.

Het streven van wijlen President Kennedy en de zijnen naar een „controlled response”, d.i. de beantwoording van een actie met een actie van gelijke aard en omvang, en naar de toepassing van het counterforce beginsel, d.i. inzet van strategische wapens tegen militaire doelen, niet tegen de burgerbevolking wijzen in deze richting.

Wij moeten ons, naar mijn vaste overtuiging, voorbereiden op verscheidene mogelijkheden en moeten zorgen voor een grote mate van flexibiliteit in denken en uitvoering. Indien wij ons ook voorbereiden op minder dan allout zullen wij ons moeten losmaken van de gedachte, dat een oorlog per se moet betekenen een initiële survivalfase, die tot tal van automatismen zou moeten leiden en ons zou moeten dwingen op te houden met denken. Het is bepaald niet zo, dat in geval van acute internationale spanning de enig juiste oplossing zou zijn al die maatregelen te nemen, die technisch vereist zouden zijn om de voorwaarden voor de survival te scheppen, omdat zelfmoord en survival nu eenmaal slecht bij elkaar passen.

De enigszins andere benaderingswijze die ik hier bepleit ten aanzien van situaties waaraan de Civiele Verdediging het hoofd zou moeten kunnen bieden,

opent ook de mogelijkheid om weer te komen tot een behoorlijke voorlichting van de bevolking. Op de achtergrond van BB en CV heeft steeds gestaan de allesbeheersende vraag: Hoe overtuigen we de mensen. De ontwikkeling van de laatste jaren heeft het bijna onmogelijk gemaakt dit te doen. Er is voorlichting en er zijn argumenten gegeven, maar er werd niet meer overtuigd. Bij een allout nuclear exchange werd survival genoemd datgene waarvan iedereen wist dat honderden miljoenen mensen zouden kunnen worden gedood, dat alle grote steden zouden kunnen worden verwoest en dat een fallout zich over de landen zou kunnen verspreiden van zodanige intensiteit dat zelfs in de delen, die niet getroffen zouden zijn door drukgolf of hitte een min of meer voldoende bescherming van allen tegen fallout wel eens bijzonder moeilijk zou kunnen zijn.

Het is de kracht van alle mogelijke soorten van defaitisten, dat zij zo gemakkelijk kunnen hameren op de volstrekte onmogelijkheid opgewassen te zijn tegen de situaties teweeg gebracht door allout-kernwapenaanvallen.

Ik geloof, dat het goed zou zijn in Nederland, maar ook in de andere NAVO-landen, duidelijk aan de bevolking te zeggen, dat in geval van een allout-kernwapenoorlog er miljoenen en nog eens miljoenen slachtoffers zullen zijn van luchtdruk en hitte en radioactiviteit, dood en gewond waar iets aan moet worden gedaan en dat noch in de NAVO-wereld, noch aan de andere kant van het ijzeren gordijn er enig land is met een organisatie van voldoende kracht om te doen wat gedaan zou moeten worden overall waar men met het allout-karakter van de oorlog in volle omvang wordt geconfronteerd. Noch dat het mogelijk zal zijn ooit een dergelijke voldoende kracht te verwezenlijken. Wij zullen er tegenover de bevolking rond voor uit moeten komen wat ze te verwachten heeft: chaos en onvoorstelbare verliezen aan mensenlevens en enorme verwoestingen waar de aanval allout is: aanvaardbare verliezen en survival, handhaving van bestuur en instandhouding van het maatschappelijk leven waar we met minder dan allout te maken hebben. We zullen de dingen bij de naam moeten noemen zonder te verdoezelen en met duidelijke belichting van de mogelijkheden en van de grenzen van wat mogelijk is.

Een openhartige en eerlijke voorlichting is niet alleen nodig om bij de bevolking begrip te wekken voor het nut en de noodzaak en de mogelijkheden van de CV, maar bovenal om van haar de medewerking te verkrijgen die vereist is als de nood aan de man komt. De bevolking moet weten, wat haar dan te wachten kan staan, wat ze dan moet doen en wat ze dan moet laten. Ze moet dat zo goed weten, dat er een redelijke kans is dat ze in uren des gevaars zich dienovereenkomstig gedraagt. Met een enkel voorbeeld zou ik willen illustreren hoe moeilijk dit kan zijn.

Ik heb gesproken van de noodzaak die er kan zijn een stad, die mogelijk door een nucleaire aanval wordt bedreigd, *niet* te ontruimen. We zullen de bewoners van die stad ervan moeten overtuigen, dat het beste wat ze kunnen doen is te blijven waar zij zijn, de armen over elkaar te slaan, of te doen wat ze altijd doen, de gebeurtenissen af te wachten en het beste ervan te hopen. Maar de vraag rijst of de bevolking gunstig zal reageren op een besluit van de Regering om niet te evacueren. Zal men ter plaatse blijven, waar men zich ernstig bedreigd acht of zal men de benen nemen en zo ja, waarheen? Zal het dan mogelijk zijn de stay put te handhaven? Zal het mogelijk zijn de bevolking bij te brengen de juistheid, want de noodzaak van het regerings-

standpunt? En verder, indien men zal willen begrijpen en aanvaarden de juistheid en de noodzaak van deze oplossing voor de collectiviteit, zal men dan ook bereid zijn zich daarnaar individueel te voegen?

Zal het mogelijk zijn de stay put af te dwingen, zo nodig met geweld? Zal het mogelijk zijn ook te dien opzichte de openbare orde te handhaven?

Ik vermeld deze vragen, zonder nu een poging te doen ze te beantwoorden, om aan te tonen welke moeilijkheden ons nog wachten en hoe volstrekt onontbeerlijk het is de bevolking in vredetijd te overtuigen van de juistheid van het geplande beleid en van de noodzaak zich daaraan te conformeren.

„On peut faire tout avec les baionnettes, sauf s'asseoir dessus" heeft Talleyrand gezegd. Een massa in doodsangst is met geweld alleen niet te bedwingen. Het zal verstandig kunnen zijn zijn argumenten enige kracht bij te zetten, maar in hoofdzaak moeten de argumenten het doen. Deze argumenten zullen, nu en straks, op deugdelijke en indringende wijze moeten worden gegeven, steunende op een van realiteitszin getuigende basisconceptie.

Ik geloof niet, dat mijn poging tot een enigszins andere benadering van de problematiek der Civiele Verdediging in strijd is met de filosofie van de NAVO. Aan deze andere benadering zit intussen een consequentie vast, die ik even te berde wil brengen. Het heeft geen zin te geloven, dat minder dan allout over de gehele linie, dus niet bij allout waarbij enige landen er wat beter afkomen, een kwestie zou zijn van niet meer dan 30 dagen. Het zou daarom misschien goed kunnen zijn meer diepte in onze planning te brengen.

Om de aandacht niet af te leiden liet ik tot dusver onvermeld de B. en C.-oorlog. Pour acquit de conscience wil ik dit nu nog even aanstippen. Ik meen te mogen stellen dat de biologische oorlogvoering nog niet verwezenlijkbaar is, anders dan de chemische oorlogvoering waarmee misschien in sterkere mate rekening moet worden gehouden. Dit brengt geen wijziging in mijn standpunt. Allout C en straks eventueel ook nog allout B is van dezelfde orde als allout nucleair. Allout B of C-aanvallen zouden dan ook betekenen een allout nucleaire vergelding, enz. Tegen een minder dan allout gebruik van B. en C.-wapens kan een zekere bescherming worden verwezenlijkt.

Mijnheer de Voorzitter, bij alles wat ik tot nu toe gezegd heb is het geen ogenblik mijn bedoeling geweest een eigen bijdrage te geven in de filosofie van de NAVO of in de beginselen die aan onze nationale defensie-inspanning ten grondslag liggen. Het enige waar ik op uit ben is te zoeken naar een taakomschrijving van de Civiele Verdediging, die in overeenstemming is zowel met de filosofie en de beginselen als met de mogelijkheden.

De civiele inspanning moet zien in geval van oorlog het bestuur in stand te houden, het burgerlijk moreel op peil te houden, de openbare orde aan het thuisfront te handhaven; het vermogen op te brengen de vijandelijke aanvallen te incasseren en te overleven en de oorlog tot een goed einde te brengen.

Dit is een nationale verantwoordelijkheid, waaraan de Civiele Verdediging haar bijdrage heeft te geven door voort te gaan op de weg die zij tot dusver heeft bewandeld, met hier en daar misschien een kleine accentverlegging en met erkenning van de grenzen van het mogelijke.

Op het eerste gezicht lijkt het misschien eigenaardig dat de feitelijke voorbereiding van de Civiele Verdediging in vrijwel alle NAVO-landen zo weinig in strijd is met alles wat ik hier vanavond heb gezegd en in zo sterke mate is achtergebleven bij de uitdijende basis-veronderstellingen. De politieke lei-

ders in de NAVO en zelfs de technici die hun adviseren zijn in het algemeen behoorlijk met de benen op de grond gebleven. Men heeft niets gedaan wat overbodig was, men heeft lang niet alles gedaan of geëntameerd wat aan de hand van de basisveronderstellingen geboden scheen of men heeft oplossingen geboden die voor de vredeseconomie en voor het vermogen de koude oorlog te blijven voeren geen consequenties hadden. A l'impossible nul n'est tenu. Neemt u bij voorbeeld de nucleaire dreiging voor de grote steden. Aanvankelijk leek er een keuze te zijn tussen twee mogelijkheden. Toepassing van de Amerikaanse slogan „don't be there”, dus preventieve evacuatie, of adequate schuilgelegenheid voor de gehele bevolking.

Er is in de V.S. jaren geleden onder de vorige administratie een technicus geweest die gedroomd heeft van adequate blast-proof schuilgelegenheid voor de gehele bevolking à \$ 216,- per hoofd oftewel een slordige \$ 40 miljard en daar is het bij gebleven. De V.S. denken nu voor de bevolking in hoofdzaak aan fallout-bescherming zonder evacuatie, uitgaande van aanvallen, die zich beperken tot militaire doelen en, als ik het goed begrijp, belangrijke verliezen nemend waar de aanval allout zou zijn. Wij hebben hier in Nederland massale evacuaties voorbereid, niet met de bedoeling ze toe te passen, maar om de regering van dan wanneer om welke reden dan ook in strijd met de verwachting van nu een massale evacuatie geboden zou schijnen, in staat te stellen daartoe over te gaan, omdat zonder voorbereiding een massale evacuatie alleen maar op een heilloze verwarring kan uitlopen. Deze voorbereiding is dus bepaald niet overbodig.

In het licht van wat ik zo juist heb gezegd lijkt de stelling van het Amerikaanse Pugwashcomité, dat de Civiele Verdediging verwerpelijk is omdat zij een allout nucleaire oorlog dichterbij brengt, vrij onzinnig. De vlieger zou voor de V.S. en misschien ook voor andere mogendheden die over eigen kernwapens beschikken, opgaan wanneer er een redelijke kans op survival zou bestaan in geval van allout. Ik heb er niets tegen, dat de fysici en kernfysici, die geschrokken zijn van wat hun wetenschap heeft ontketend en nu behept zijn met een soort Zauberlehrling-complex, den volke kond doen hoe vreselijk de gevolgen van een nucleaire oorlog zouden zijn. Zij staan daarin sterk, zo sterk dat zij aan de waarheid niets af of toe behoeven te doen, zoals het Nederlandse Pugwashcomité, dat verzweg het snelle verval van de radio-actieve neerslag en nogal onwetenschappelijk jongleerde met vuurstormen om daarna in de nevelen van een politieke droomwereld blindemannetje te gaan spelen.

Ik vraag mij af, waarom het nodig is om zodoende het betoog te verzwakken. Laat men niets dan de onaantastbare waarheid verkondigen en zodoende een krachtige bijdrage leveren aan de deterrent.

Wanneer men kijkt naar Hiroshima en Nagasaki en de resultaten van vele proefexplosies, dus naar de aanwending van de A- en H-bom, dan ligt de oppervlakkige conclusie voor de hand: we zijn gedoemd te leven met de vloek van de atoombom. Maar wanneer we verder kijken dan onze neus lang is, komt er een ander perspectief, nl. dat door de afschuwelijke mogelijkheden van het atoombomperk een nieuwe oorlog, ten minste een totale oorlog kan worden afgewend.

Ergens in het Pugwashdenken gaat schuil het gevoel: liever slaaf dan medeplichtig aan moord, zelfs op basis van noodweer. Als een dergelijk gevoel in het vrije Westen gemeengoed zou worden, staat via dreigementen en chantage

de slavernij voor de deur. Het wat griezelige spelen met vuur op een open kruitvat, dat we nu meemaken, lijkt mij te verkiezen.

Dus handhaving van het betrekkelijke, voor de NAVO niet ongunstige, machtsevenwicht op basis van een wederzijds si vis pacem para bellum. Voor de militaire verdediging is dit geen vraag. Zonder verdedigings- en vergeldingsmogelijkheid zijn we er geweest. Voor de civiele inspanning ligt dat misschien iets anders. Wanneer ik alles, wat ik naar mijn mening op goede gronden betoogd heb, kort samenvat, dan komt het hierop neer, dat het dank zij de deterrent niet waarschijnlijk is, dat er oorlog komt; dat, indien ondanks de deterrent er toch oorlog zou komen en deze overall allout thermo-nucleair zou zijn of worden, we onze matten wel kunnen oprollen, als we zelfs nog tot deze tijdrovende bezigheid in staat zouden zijn; dat de civiele inspanning zich dus moet concentreren op datgene wat minder is dan allout en dat zij voortdurend rekening moet houden met en zich moet aanpassen aan de psychologische effecten van het politieke gebeuren van alle dag.

Het kernstopverdrag heeft in feite niet veel om het lijf. Maar het wijst misschien op enige ontspanning en het kan misschien de voorbode zijn van groter ontspanning, tijdelijk of duurzamer. Tijdelijk als aan de andere kant alleen maar bedoeld wordt ons in slaap te sussen. Duurzamer indien inderdaad de bedoeling voorziet het onmetelijke gevaar van een atoomoorlog te bezweren.

Voortbouwende op deze ietwat wankele basis kom ik tot wat voor de Civiele Verdediging in het vat zit in geval van een oorlog, die in ons land minder is dan allout, maar voordat ik er toe overga deze taken aan te duiden, eerst nog de vraag: Wat is minder dan allout?

In de V.S. maakt men, uitgaande van het counterforcebeginsel, een tegenstelling tussen allout en military targets. De bedoeling is duidelijk, maar open blijft dan de vraag, wat militaire doelen zijn. Ook daarvan is in het openbaar nog wel een omschrijving te geven, zonder staatsgeheimen te onthullen, maar veel verder kom ik daarmee niet, omdat dan ook nog beantwoord zou moeten worden de vraag, hoever de tegenstander mag gaan bij zijn aanvallen op militaire doelen, met het oog op de onmiddellijke uitwerking daarvan op de bevolking in de buurt van de militaire doelen.

Een antwoord op deze vraag zou een even parmantige als waardeloze richtlijn geven aan de tegenstander hoever hij naar mijn persoonlijke mening zou mogen gaan, voordat hij van allout zou kunnen of mogen worden beticht. Ik hoed mij ervoor mij op dit glibberige pad te begeven.

Daarom wil ik liever de vraag van de andere kant trachten te benaderen. Wat allout is weten we wel zo wat. Een gooi-maar-raak-systeem, dat uit is op totale vernietiging, vooral van niet-militaire doelen, en deze vernietiging vrijwel totaal kan verwezenlijken. „Minder dan allout”, tussen aanhalingstekens, laat na terreuraanvallen en houdt bij aanvallen op voor de oorlogvoering belangrijke militaire en burgerlijke doelen, rekening enerzijds met de aanvalskracht nodig om zulk een doel tijdelijk of duurzaam uit te schakelen, anderzijds met de noodzaak de bij het voor de oorlogvoering gewichtige doel niet rechtstreeks betrokken bevolking te ontzien, ten einde escalatie naar allout te voorkomen. Minder dan allout sluit bepaald niet uit het gebruik van kernwapens, maar het beperkt in belangrijke mate het aantal doelen en de kalibers

van de kernwapens en misschien ook met het oog op het fallout-gevaar het aantal maaiveld- of lage explosies.

Ter verduidelijking voor hen, die op de hoogte zijn van de op ons land veronderstelde aanvallen tijdens de NAVO-oefeningen Side Step en Fallex '62 en in het midden latend of deze aanvallen steeds zijn gepland in overeenstemming met de formulering die ik zo juist heb gegeven; de orde van grootte van deze veronderstelde aanvallen en al het geweld dat daarbij is ontketend beschouw ik als een uitstekende richtlijn voor datgene waarop de Civiele Verdediging in ons land zich moet blijven voorbereiden.

En nu, Mijnheer de Voorzitter, de beantwoording van de vraag: Waarop moet de CV-voorbereiding in de eerstkomende jaren zich richten?

In de Memorie van Toelichting op hoofdstuk III van de Rijksbegroting voor het dienstjaar 1962 heeft de toenmalige minister van Algemene Zaken uitvoerig mededeling gedaan — en nu citeer ik de inleiding — „van de opzet van de Civiele Verdediging, van de grondslagen waarop zij berust, van de doeleinden die zij nastreeft, van de organisatie die zij vereist en van de financiële middelen die hiervoor naar het oordeel van de regering in de eerstkomende jaren” — bedoeld is: tot en met 1965 — „beschikbaar moeten worden gesteld.”

Aanvankelijk heb ik overwogen hier een korte samenvatting te geven van wat in deze Memorie van Toelichting is uiteengezet, maar ik ben hiervan teruggekomen, omdat de samenvatting van een reeds in sterke mate gecomprimeerd betoog altijd tot misverstand leidt, omdat dit open staatsstuk voor ieder toegankelijk is en in deze kring als bekend mag worden verondersteld én omdat ik het ook nu nog met de geplande maatregelen over vrijwel de gehele linie eens kan zijn. Dat dit zo is, komt n.m.m. vooral doordat deze maatregelen in wezen meer in overeenstemming zijn met wat ik vanavond heb betoogd, dan met het uitgangspunt waarvan de Memorie van Toelichting de indruk wekt uit te gaan, al getuigt de formulering van bedachtzaamheid en van een zich losmaken van het denken in een vorige periode. Als uitgangspunt werd nog gehandhaafd een openingsfase van niet langer dan 30 dagen, waaraan de conclusie werd verbonden dat t.a.v. bepaalde sectoren geen maatregelen zouden behoeven te worden genomen zoals de vorming van oorlogsvoorraden, behalve in enige met name genoemde gevallen. Bepaalde aangekondigde maatregelen krijgen eerst waarde, in elk geval duidelijk meer waarde, na de openingsfase, zoals noodraffinage om de produktie van de meest nodige aardolieprodukten te kunnen voortzetten en de voorbereidingen op het stuk van de arbeidsvoorziening. In de baaiert van een zgn. survivalperiode met de verlamme werking van fallout verwacht ik van dit soort maatregelen niet veel, wel daarvóór en daarna. Dit geldt ook voor de voortzetting van de produktie in vitale bedrijven met de daarbij behorende bedrijfszelfbescherming. Wanneer ons land in geval van een allout kernwapenoorlog onder een cumulatie van fallout-patronen zou komen te liggen, stagneert de aanvoer van grondstoffen en halfprodukten ook voor die bedrijven die niet door oorlogsgeweld getroffen zijn en eventueel geen last van de fallout zouden hebben. Daarentegen zijn al die maatregelen bijzonder nuttig en onmisbaar in geval van minder dan allout.

Groter spanning bestaat tussen wat de Memorie van Toelichting uiteenzet

over evacuatie en wat ik vanavond daarover heb gezegd. Ik vestig daarop vooral de aandacht omdat bij de ambtelijke voorbereiding van de Memorie van Toelichting de betreffende passages uit mijn pen zijn gevloeid, waaruit u naar ik hoop zult willen afleiden, dat ik er op uit ben met de tijd mee te gaan.

Dit meegaan met de tijd brengt met zich de noodzaak van een voortdurende aanpassing. Aanpassing t.a.v. tal van technische maatregelen op het stuk van de Civiele Verdediging, op grond van de ervaringen bij oefeningen opgedaan, in verband met nieuwe technische snufjes enz. Het zou veel te ver voeren wanneer ik hier op deze aanpassingsmogelijkheden zou ingaan. Maar er is een andere vorm van aanpassing, die n.m.m. van het grootste belang is. Ik heb zojuist gewezen op de psychologische effecten van ontspanning in de internationale-politieke situatie. Met het oog daarop moeten we rekening houden met de mogelijkheid of waarschijnlijkheid dat bepaalde maatregelen er tijdelijk niet ingaan.

In sterke mate schijnt mij dit toe het geval te zijn bij maatregelen, die na een zorgvuldige voorlichting door de bevolking zelf moeten worden genomen. In tijden van ontspanning heeft het geen zin bij de bevolking aan te komen met de raad te zorgen voor een voedselvoorraad, eventueel in de vorm van noodrantsoenen, voor 5 of 7 of 14 dagen. Ze doen het toch niet, ze eten eerder op wat ze nog aan dergelijke voorraden in huis hebben. Wanneer we tot de conclusie zouden komen, dat falloutbescherming van de bevolking bij minder dan allout-aanvallen in de eigen woningen verwezenlijkbaar zou zijn, zou het onjuist zijn in tijden van ontspanning van de mensen te vragen aan het knutselen en graven te gaan. Het zal dan zaak zijn zodanige voorbereidende maatregelen te treffen, dat bij een omslag in de conjunctuur beschikt wordt over de organisatie en de planning en zoveel mogelijk technische hulpmiddelen om de verwezenlijking van een dergelijk plan in korte tijd mogelijk te maken.

Bij dit al komt een bijzondere moeilijkheid om de hoek kijken. In tijden van ontspanning, werkelijk of vermeend, loopt men het bepaald te veronachtzamen grote gevaar, dat de werkers voor de verschillende onderdelen van de Civiele Verdediging het ook wel gaan geloven, of beter gezegd er niet meer in geloven, zich er niet meer warm voor kunnen maken.

Dit gevaar wordt groter naarmate de Civiele Verdediging als corpus alienum in ons staatsbestel voortvegeteert. De Civiele Verdediging mag nimmer ont-aarden in een gemoderniseerde, maar even goed belachelijke schutterij, zaliger gedachtenis. Daarom lijkt het zaak de Civiele Verdediging zoveel mogelijk in de vredesorganisatie te integreren. Soms is dit bepaald niet mogelijk, zoals bij alle maatregelen die uitsluitend in geval van oorlog of oorlogsgevaar worden genomen en alleen dan zin hebben als b.v. distributieregelingen, hamster-verboden enz. enz.

Daartegenover staat, dat het bij andere onderdelen van de C.V. eigenlijk zonde is dat over een capaciteit wordt beschikt, die in vrede-stijd renteloos als dure reserve-luxe ongebruikt wordt gelaten. Het in de civiele sector bestaande en nog uit te breiden verbindingssysteem voor oorlogstijd zou even-goed, en beter, ook in vrede-stijd kunnen worden gebruikt.

De verbindingen in vrede-stijd zouden er beter door worden, men krijgt bovendien betere ervaring in de aanwending van middelen, die uit behoud-

zucht nu nog voor vreedstijd worden verworpen, en men beschikt over een bedrijfszeker apparaat en volledig ingewerkt verbindingspersoneel tegen de tijd, dat het werkelijk moeilijk wordt.

Datgene wat in oorlogstijd nodig is mag nooit de vredesorganisatie gaan beheersen. We zouden dan krijgen een staatsbestel, dat op oorlog is ingesteld en zich in vreedstijd zou moeten behelpen omdat concessies moeten worden gedaan aan de slaphuid der tijden.

Maar aan de andere kant is het verwerpelijk, dat in vreedstijd ongebruikt blijft al het potentieel, dat met het oog op oorlogstijd is aangeschaft en aangetrokken. Ik ben steeds meer tot de conclusie gekomen, dat op dit punt veel bereikt zou kunnen worden, waarbij ik in de eerste plaats zou willen noemen enige onderdelen, waarvan ik de ins and outs ken. Neemt u de politie, rijks- en gemeentepolitie, in oorlogstijd verplicht tot grotere en inniger samenwerking, dan nu velen mogelijk schijnt. Waarom bij de bestrijding van de misdaad, die zich niet stoort aan grenzen van gemeenten met gemeentepolitie en districten met rijkspolitie, of misschien ook juist wel deze begrenzingen in zijn troebele berekeningen betreft, waarom bij het toezicht op het langzamerhand uit de hand lopende verkeer in vreedstijd niet te werken en ervaring op te doen in groter verband, in eendrachtige samenwerking, op basis van de mogelijkheden, die de Politiewet van 1957 voor vreedstijd geschapen heeft? De oorlogsorganisatie wordt er betrouwbaarder door en de vredesorganisatie kan er alleen maar bij winnen.

Een ander voorbeeld: Wij zitten met het steeds groter wordende probleem van een efficiënte ongevallen- en rampenmelding. Onlangs schreef Dr. Van Weel in het Tijdschrift voor Geneeskunde van 3 augustus 1963 een bijzonder lezenswaardig artikel o.a. over de tekortkomingen, die op dit punt nog bestaan. Wij weten het, maar de plannen die er zijn, vorderen maar langzaam naar een uitvoering. Wij weten dat we rekening moeten houden met zich plotseling manifesterende gevaren van radio-actieve stoffen, om van ongelukken bij kernreactorcentra nog maar niet te spreken. Wij weten dat zich ongelukken kunnen voordoen met vliegtuigen zoals zich enige jaren geleden bij Idlewild en in München en meer recent in Ankara hebben afgespeeld. Er kan zich een spoorwegramp voordoen, als in 1962 in Harmelen, of elders een ander massaal verkeersongeval. Bij een dergelijk verkeersongeval, waarbij b.v. een tankauto met benzine betrokken is, kan zich een massale brand voordoen. Hoe nuttig en noodzakelijk zou het niet zijn, of zeer binnenkort kunnen worden, dan te kunnen beschikken over alarmcentrales die the man in the street zonder aarzeling weet te vinden en waar goed getraind personeel rustig de meldingen opneemt, in korte tijd zoveel mogelijk nadere gegevens vraagt en dan zonder aarzeling degenen, die bij een dergelijk evenement moeten optreden, waarschuwt, zonder overdaad, die alleen maar kan leiden tot blokkering van de aan- en afvoerwegen en een elkaar voor de voeten lopen. Zou het nu werkelijk zo gek zijn, om ook de commandoposten van de BB, die er grotendeels al zijn met hun prachtige telecommunicatie-apparatuur, de commandoposten van de politie en de provinciale commandoposten voor de C.V. die er zijn of zullen komen, in te schakelen bij een het gehele land overlappend net van permanent bezette alarmcentrales voor brandweer, politie en geneeskundige dienst. Het kan niet steeds gaan als bij het ongeval dat zich enige jaren

geleden (op 5 april 1961) door uitstromend koolzuurgas heeft voorgedaan bij het Liberiaanse M.S. Mathieson in Rotterdam, waar een voortreffelijke coördinatie in de kortst mogelijke tijd werd geïmproviseerd. Zij die wel eens een verkeersongeval voor hun ogen hebben zien afspeelen weten hoe moeilijk het is dan de eerste hulpverlening te combineren met een adequate waarschuwing aan de instanties welke onmiddellijk optreden dan geboden is. Zij die zich verder in deze materie hebben verdiept, weten hoe moeilijk het is een systeem te bedenken met werkelijke alarmcentrales waar alle draden samenkomen. De bestaande of in wording zijnde commandoposten kunnen met het reeds nu beschikbare fulltime-personeel met wat goede wil, met wat bereidheid tot samenwerking in een dringende behoefte voorzien, ten dienste van wat in vredetijd nodig is, ten dienste tevens van de ervaring en de samenwerking in oorlogstijd.

Nog een voorbeeld: De brandweer-organisatie. De Brandweerraad, instituut in het leven geroepen nog maar 11 jaar geleden om de gemeentelijke autonomie op dit stuk te beschermen tegen eventuele centraliserende aspiraties, heeft, sua sponte, uit pure vredesoverwegingen gepleit voor een bovengemeentelijke, een regionale organisatie om beter het hoofd te kunnen bieden aan de gevaren die uit de steeds verder gaande industrialisatie voortvloeien.

De merites van de voorstellen van de Brandweerraad hier buiten beschouwing latend geloof ik te mogen stellen dat de zuiver lokale brandweerorganisaties het over het algemeen genomen, uitzonderingen daargelaten, nu op zijn best nog maar nauwelijks en op den duur zeker niet meer kunnen bij-sloffen. De brandschadecijfers wijzen dit uit. In de eerste tien jaar na de oorlog was de gemiddelde directe brandschade in ons land f 31,5 miljoen per jaar. In 1956 f 46 miljoen, in de volgende 5 jaren gemiddeld f 54 miljoen, in 1962 f 75 miljoen, in de eerste acht maanden van 1963 f 85 miljoen.

Er is een onvermijdelijk tekort aan ervaring in de kleinere gemeenten, er is een tekort aan brandpreventie en de daarbij behorende voorlichting, er is een tekort aan potentieel indien men voor grotere en door de technische ontwikkeling meer gecompliceerde branden komt te staan; er zijn gevallen waarvan men achteraf alleen maar kan concluderen dat het anders had gemoeten, dat de schade aanzienlijk beperkt had kunnen worden, als er niet geweest was een tekort aan onmiddellijk beschikbaar personeel en materieel. En als men tot deze conclusie komt, stemt het tot nadenken, dat er zijn, over het gehele land verspreid, 335 BB-motorspuiten van groot vermogen en 79 BB-motorspuiten van middelbaar vermogen en het materieel van de mobiele brandweercolonnes met 264 autospuiten, 264 motorspuiten, plasticslangen ter totale lengte van rond 317 km 3", 127 km 2" en 144 km 6" met tal van moderne materiële hulpmiddelen, zoeklichten enz. enz.

Deze machtige voorraad potentieel staat te staan, alleen gebruikt voor oefen-doeleinden, verouderend en over een jaar of tien aan vernieuwing toe. Dat kost dan weer een miljoen of veertig. Zou het in het licht hiervan nu niet wijs zijn naar een brandweerorganisatie te streven, waarin al dit materieel een nuttig emploti zou kunnen vinden, niet een scheiding makende tussen vredes-organisatie en oorlogsorganisatie, maar aanvaardend als uitgangspunt: wat hebben wij en hoe maken wij daarvan een zo nuttig mogelijk gebruik. Er zijn op dit punt, ook op dit punt, vele heilige huisjes en ik ben mij bewust, dat ik

onderhebbende ben van een minister van Binnenlandse Zaken, die ernst maakt met zijn streven zoveel mogelijk te decentraliseren, maar er is in bepaalde opzichten een trend, die naar het bovengemeentelijke heenwijst en er is een trend die centralisatie verwerpt, niet uit politieke of gevoelsoverwegingen, maar eenvoudigweg omdat de centrale overheid allang overbelast is en in deze overbelasting dreigt te verstikken. Wat voor mogelijkheden zouden zich op brandweergebied niet voordoen, als rijk en gemeenten hand in hand zouden gaan bij de opbouw van autonome, lokale of regionale organisaties, naar de eis des tijds, voor mijn part vooruitlopend op de tijd, en verouderende organisatievormen over boord gooien.

Weer een voorbeeld: We weten, dat in oorlogstijd een zo ruim mogelijk gespreide kennis van EHBO onmisbaar is. Bij de wenken, die de minister van Binnenlandse Zaken in het najaar van 1961 liet verspreiden bevond zich daarom ook een kaart met summierre aanwijzingen hoe men eerste hulp zou kunnen verlenen. Het EHBO-onderricht heeft in Nederland goede resultaten afgeleverd. Maar het is op geen stukken na genoeg, niet voor oorlogstijd, maar ook niet voor vreedstijd. Ik verwijs weer naar het artikel van Dr. Van Weel. Hij hamert op de noodzaak, dat de weggebruiker in snelverkeer EHBO effectief weet toe te passen. Ik ben ervan overtuigd, dat hij gelijk heeft, maar voor het wegverkeer alleen spreekt het misschien niet, nog niet, genoeg. We moeten hebben EHBO-kennis voor oorlogstijd, dat spreekt nu zeker niet genoeg. EHBO-kennis is van de grootste betekenis thuis, in het bedrijf, in vreedstijd. Ook dat spreekt niet genoeg. Maar als men al deze behoeften bij elkaar optelt, zou het dan niet mogelijk zijn de behoefte en de noodzaak wel genoeg te laten spreken.

Misschien is het mogelijk aan de hand van moderne opleidingsmethoden de opleiding in EHBO te bekorten, dat is intussen bijzaak, maar ik kan de gedachte niet van mij afzetten, dat er op dit punt veel te bereiken zou zijn, juist doordat ons volk zo toegankelijk is voor hulpverlening. Ik denk hierbij nog niet eens aan een verplicht EHBO-onderricht op scholen, zoals Frankrijk dat nu toepast. Ik ben ervan overtuigd, dat wij gezien de ervaringen van de laatste 50 jaar belangrijke resultaten zouden kunnen bereiken op volstrekt onverplichte basis, wanneer een organisatie klaar staat om in de behoeften te voorzien en wanneer een goede voorlichting wordt gegeven, wanneer de mensen worden overtuigd.

Ik ga verder, Mijnheer de Voorzitter, alweer een voorbeeld. We hebben in oorlogstijd behoefte aan schuilgelegenheid, vooral met het oog op fallout-bescherming. We kunnen deze schuilgelegenheid niet massaal bouwen alleen voor oorlogsomstandigheden. We kunnen profiteren van voor vreedstijd nuttige voorzieningen als verkeerstunnels, openbare toiletten, het metroplan in Rotterdam om schuilgelegenheid te creëren, maar het blijft mondjesmaat, of om het wat minder eufemistisch te zeggen klagelijk onvoldoende. Maar we zitten ook met een hand over hand toenemend verbijsterend parkeerprobleem. Er zullen parkeergarages moeten komen, die zich zelf bedruipen, misschien bovengronds, waarschijnlijk ondergronds. It is in the air. Waarom zouden wij die parkeergarages niet zo inrichten, dat ze tevens als falloutschuilgelegenheid voor talloos velen kunnen dienen, met weinig extra kosten en zonder de tegenzin, die ieder in zich voelt opkomen wanneer het erom gaat grote bedragen te investeren, ten koste van meer voor de hand liggende of gemakkelijker

aansprekende zaken, in sta-in-de-wegs, die men hoopt nimmer te gebruiken.

Nog weer eens een voorbeeld: We hebben voor de civiele verdediging behoefte aan helikopters voor tal van doeleinden. We hebben ze nog niet en ik zie ze voorlopig nog niet komen. Maar ook in vredetijd manifesteert zich een steeds groter wordende behoefte aan helikopters voor civiele doeleinden. De Westduitse politie heeft opmerkelijke resultaten weten te bereiken met helikopters voor de regeling van het wegverkeer op de grote Autobahnen en bij de hulpverlening aan slachtoffers van verkeersongevallen, die de aan- en afvoerwegen blokkeerden. Helikopters zijn nuttig voor de landbouw, zullen onmisbaar worden voor het snelverkeer op de middelafstanden. Intussen gebeurt er niets, doordat het financiële risico te groot is, of de kosten voor de overheid te hoog zijn.

Maar als particulier initiatief en de overheid de handen ineen slaan kan daaruit voortkomen een aanmerkelijk snellere verwezenlijking van een ontwikkeling die n.m.m. toch niet te stuiten is, met het oog op de behoeften in vredetijd en die tegelijkertijd een belangrijke, onmisbare en onvervangbare bijdrage kan geven aan de CV-organisatie in oorlogstijd, wanneer de vredesbehoeften plotseling komen te vervallen.

We spreken bij de CV over de noodzaak in de kortst mogelijke tijd de in ons land aanwezige aardolieprodukten te spreiden. We denken ook aan militaire pijpleidingen. Misschien denken de oliemaatschappijen ook aan olietransport in vredetijd door pijpleidingen. Zou het één nu niet met het ander te combineren zijn? Maximale concentratie is fout, maximale deconcentratie is beter. Dat geldt niet alleen voor olie, het geldt algemeen. De feiten wijzen het uit. Men past dat in vredetijd steeds meer toe. De zaken kunnen er alleen maar beter door lopen, in oorlogstijd, maar vooral ook in vredetijd.

Mijnheer de Voorzitter, ik zou zo kunnen doorgaan. Ik heb nog enige troetelgedachten, maar ik breng ze nu niet ter sprake, omdat ze een enigszins controversieel karakter hebben, waardoor ik tactisch gezien op het verkeerde spoor zou belanden.

Wat ik naar voren breng zijn allemaal maar vragen of suggesties, maar er zit wat in, dat is mijn vaste overtuiging. Er zit wat in, zuiver technisch gezien. Maar er zit vooral wat in uit psychologische overwegingen. Het zijn niet de minsten onder al degenen die CV moeten bedrijven, die soms onlustgevoelens bekruipen bij het werk waarmee zij opstaan en naar bed gaan. Ik zeg dit niet voor mij zelf, want ik heb de mogelijkheid mij ook met zuivere vredesproblemen bezig te houden. Maar ik ken het gevoel en ik weet hoevelen er soms onder gebukt gaan. Welke perspectieven zouden zich niet openen, welk een stimulans zou het niet zijn, indien deze stille en stoere werkers de kans geboden werd hun gaven, hun organisatietalent, hun energie en hun toewijding mede in dienst te stellen van werk dat positief ook op vredesbehoeften is gericht. Ik geloof dat zij er recht op hebben.

Mijnheer de Voorzitter. Uw bestuur heeft mij in de gelegenheid gesteld om, zoals gebruikelijk in uw Vereniging, *à titre personnel* uiting te geven aan enige denkbeelden, die het resultaat zijn van misschien wat moeizame pogingen mijnerzijds tot denken. Ik hoop, dat de discussie straks en ook daarna kan leiden tot een choc des opinions dont jaillit la vérité. Toen ik in januari 1951 voor het eerst het Civil Defense Staff College in Sunningdale bezocht, wees

de eerste directeur, wijlen generaal Lethbridge, op het gevaar van doctrinarisme, van misplaatste orthodoxie. Wij moeten met onze tijd meegaan en ons steeds weer aanpassen aan veranderende denkbeelden, gewijzigde visies, zich wijzigende mogelijkheden en situaties.

Wij mogen daarom nooit iets als vaststaand aannemen. Wij moeten ons hoeden te verwerpen wat eerder er uitzag als ongebruikelijk of onmogelijk of onaanvaardbaar. Alleen indien wij elk aprionisme verwerpen kunnen wij slagen met de civiele verdediging. Elk aprionisme, behalve de meest uitbundige, de meest grimmige, de meest volstreckte verwerping van elke vorm van defaitisme.

Hoeveel er in de loop van de jaren ook gewijzigd moge zijn, hoeveel er zich nog zal kunnen wijzigen, onwizigbaar moet blijven onze verbeterd wil om ons te verdedigen tegen de zegeningen van het totalitaire systeem, dat onze potentiële tegenstander begeert over ons te brengen. Om ons te verdedigen in militair opzicht, maar ook, vooral ook, in burgerlijk opzicht. Dit grondbeginsel moet steeds al ons denken en doen blijven beheersen.

De Voorzitter:

Mijnheer Mijnlieff, ik dank u voorlopig zeer voor uw voordracht. Ik neem aan, dat u na de pauze bereid bent om met de heren die vragen bij zich hebben voelen rijzen, in debat te treden en te beantwoorden. Gaarne wil ik degenen verzoeken, die zich daartoe geroepen voelen, zich voor het debat op te geven.

Wij schorsen nu de vergadering voor een kwartier.

P a u z e

De Voorzitter:

De vergadering wordt voortgezet en het woord is aan Overste Smits.

Luitenant-Kolonel Smits:

Mijnheer de voorzitter, de inleider heeft de zinsnede gebruikt: „Wij zullen de dingen bij de naam moeten noemen“. Dit is bijna letterlijk hetzelfde als hetgeen de inleider vier jaar geleden in „de Witte Sociëteit“ heeft verklaard met betrekking tot de voorlichting. Destijds zijn daar vragen over gesteld, onder andere ook door mij. Toevallig had ik in dat verband kennis genomen van een verslag, waarin ten behoeve van de voorlichting over het jaar 1960 een bedrag naar ik meen van f 600.000,— was begroot. Ik heb mij destijds afgevraagd: „Wat komt daar eigenlijk van terecht?“ Nu daar is inderdaad wel iets van terecht gekomen. Er is enige voorlichting gegeven aan het Nederlandse volk en er zijn een aantal uitstekende brochures voor de huisvrouw verstrekt. De huisvrouwen zijn ook actief geweest in de huisvrouwen-verenigingen. Maar dat is toch niet de voorlichting waar we het uiteindelijk, geloof ik, van moeten hebben. Het toeval wil, mijnheer de voorzitter, dat de Algemene Vereniging van Nederlandse Reserve Officieren in juni van dit jaar een jaarvergadering heeft gehouden in „de Witte Sociëteit“ te 's-Gravenhage. De Nederlandse Territoriale Bevelhebber heeft tijdens deze vergadering een uiteenzetting gegeven over de plaats van de reserve-officieren in de territoriale

en in de civiele verdediging. Het bleek, dat vrijwel geen enkele der aanwezige reserve-officieren voordien een goed begrip had van het besprokene. Men had wel eens gehoord van territoriale verdediging en ook van civiele verdediging, maar daarmee eindigde meestal de kennis. Wanneer er over civiele verdediging wordt gesproken, vereenzelvt de gemiddelde Nederlander en ook de reserve-officier dit begrip met de B.B. Dit nu is per se niet juist. De B.B. is wel een zeer belangrijk facet van de civiele verdediging, maar er zijn o zo veel meer facetten.

Naar aanleiding van de voordracht van de Nederlandse Territoriale Bevelhebber is er vervolgens een dergelijke voordracht gehouden voor een afdeling van de ANVRO. Het ligt in het voornemen om deze voordrachten — op verzoek — ook voor andere afdelingen te geven. Bij de voordracht voor de afdeling ANVRO Dordrecht had ik het voorrecht de spreker te mogen zijn. Ook daar heb ik uiteengezet wat men onder civiele en territoriale verdediging moet verstaan. Er werden vele vragen gesteld, zelfs al voor mijn inleiding daar begon, onder andere door een reserve-officier, die zich verschrikkelijk gegrepen voelde, omdat hij was ingedeeld bij de Mobiele Colonne. Hij voelde dit als een degradatie. U zult zich herinneren, mijnheer de voorzitter, dat ter zake destijds een beklag werd ingediend en dat dit één van de aanleidingen is geweest om de Mobiele Colonne tot een deel van de Koninklijke Landmacht te maken. Terecht kwam de betrokken reserve-officier, nadat ik de voordracht had beëindigd, naar mij toe en zei: „Overste, ik vind het eervol dat ik bij de Mobiele Colonne mag dienen, want ik zie nu, na uw betoog in, dat ik daarbij een belangrijke taak heb te vervullen. Wij behoeven niet uitsluitend met wapens te vechten, dat kan zeer zeker ook met de brandspuit geschieden.” De „battle of England” werd destijds niet uitsluitend gewonnen door de fighter pilots, maar in hoofdzaak door de civil defence mensen die zorgden dat de wil tot verdedigen van het thuisfront niet gebroken werd. Dát is wat de civiele verdediging ook in *Nederland* beoogt. Ik geloof dat het noodzakelijk is dit facet van de civiele verdediging meer in het daglicht te stellen. De mensen waar de civiele verdediging het van hebben moet zijn niet uitsluitend de ambtenaren, die er in vredetijd bij zijn betrokken. Het is het grote potentieel aan reserve-officieren, zonder mobilisatiebestemming bij de krijgsmacht, dat ongetwijfeld een zeer belangrijke taak, in het kader van de civiele verdediging, kan vervullen. Het moet mogelijk zijn de voorlichting, aanvankelijk uitsluitend op deze groep gericht, nader uit te breiden tot een bredere laag van de bevolking. In het verleden is al vaker gesproken over de verschillende mogelijkheden tot voorlichting via pers, radio en t.v. Nu heb ik toevallig geen t.v., maar ik hoor zo van collega's die dit wel hebben, dat ze eigenlijk nooit iets over civiele of territoriale verdediging op de t.v. hebben gezien. Nu weet ik wel, dat de regering niet direct de beschikking over de t.v. heeft, maar evengoed als er zendtijd over de radio kan worden gevorderd, kan dit ook gebeuren met de t.v. Een forum-voorlichting lijkt mij zeer wel mogelijk.

Nu heb ik nog een punt dat verband houdt met de vijfde stelling van de inleider, waar het dus gaat over de integratie van de civiele verdediging — waar mogelijk — in de vredesorganisaties. De oorlogsorganisaties van de civiele verdediging, met name ook van de Bescherming Bevolking, zijn min

of meer hiërarchisch opgebouwd. Ik zeg uitdrukkelijk: min of meer. Bij de B.B. is dat duidelijker het geval dan bij de overige civiele verdedigingsorganisaties. Wat is nl. het geval? De burgemeester is een zelfstandige en autonome figuur. Het is een heel belangrijke zaak dat hij dat is, maar dat kan wel eens te ver gaan. Ik realiseer mij, mijnheer de voorzitter, dat ik hier bovenop de tenen van de burgemeesters ga staan, die waarschijnlijk ook wel in de zaal aanwezig zullen zijn. Een Commissaris van de Koningin, de sleutelfiguur van de civiele verdediging in oorlogstijd, heeft in vreedstijd eigenlijk veel te weinig zeggenschap in dit soort zaken. Dat geldt ook voor de Bescherming Bevolking. Wij hebben er bij de staf van de Nederlandse Territoriale Bevelhebber veel mee te maken als het gaat over een oefening. Dit moet mij van het hart, omdat hier eigenlijk de goede samenwerking, die er moet bestaan tussen de civiele en territoriale verdediging, wel eens in het gedrang kan komen. Het oefenen is het enige waardoor we op de rechte weg kunnen geraken en dat blijkt niet altijd mogelijk. Ik meen dat u er van op de hoogte bent, dat b.v. oefening „FALLEX” 64 voor de civiele en territoriale verdediging eigenlijk van onwaarde dreigt te worden al voor hij begonnen is. Het schijnt namelijk niet mogelijk een gang van zaken te volgen zoals in het leger zo prettig gaat, nl. wanneer een commandant zegt: „Er wordt geoefend”, dat er dan ook geoefend wordt. Bij de Bescherming Bevolking en bij de civiele verdediging kan er een enthousiaste chef zijn die zegt: „Er wordt geoefend”, waarop de „ondergeschikte” antwoordt: (dit tussen aanhalingstekens, want het is geen feitelijke ondergeschikte), „Ik heb een andere afspraak”, of: „Het schikt mij niet zo best”.

Een hiërarchisch verband in de civiele verdediging en in de Bescherming Bevolking, dat is wat wij missen, mijnheer de voorzitter. Nogmaals, ik realiseer me, dat vooral de autonomie van de burgemeesters hier hoogstwaarschijnlijk wel iets in het gedrang komt, maar ja: Vinden we dit nu een belangrijke zaak, ja of nee? En is er wellicht een mogelijkheid om dit op een bepaalde wijze te realiseren? Hetzelfde probleem doet zich voor bij de politie. De heer Mijnliefv tipte dat al aan. We zouden inderdaad ook in vreedstijd een hiërarchische opbouw van de rijks- en gemeentepolitie moeten hebben en tevens bij de brandweer.

Deze laatste wenselijkheid moge ik u met een klein voorbeeld illustreren. Stelt u zich voor, dat in een betrekkelijk kleine plaats, b.v. Leiderdorp, waar ik nu toevallig zelf woon, een brand moet worden bestreden met de éne aanwezige motorspuit. Stelt u zich verder voor dat de gemeente Leiden b.v. over tien motorspuiten beschikt, die op dat moment niet voor brandbestrijding in de eigen gemeente zijn ingezet. De Leidse brandweer staat aan de rand van de gemeente te trappelen van ongeduld om Leiderdorp te komen helpen. Dit is echter slechts mogelijk indien de burgemeester van deze gemeente hier uitdrukkelijk om vraagt. Hier doet zich kennelijk een geval voor, dat leiding van een soort rampencentrum of alarmcentrum uit, een uitstekende oplossing zou kunnen bieden.

Mijn vraag is: Op welke wijze zou een hiërarchische opbouw van de civiele verdediging — wellicht in fasen — kunnen worden verwezenlijkt?

Dank u zeer, mijnheer de voorzitter.

Luitenant-Kolonel Brederode:

Mijnheer de voorzitter, de vorige vragensteller heeft reeds het grootste gedeelte van mijn vraag gedekt. Ik wil mij dus beperken tot het aandikken van een enkel facet hiervan. In de eerste plaats betreft het weer de voorlichting. Ik heb het genoeg gehad ook de vorige lezing van de geachte inleider bij te wonen, en zowel toen als nu ben ik getroffen door de zeer duidelijke probleemstelling en de positieve benadering van de wijze om tot een oplossing te komen.

Evenals de vorige vragensteller hindert het mij echter dat brede lagen van het Nederlandse volk zo weinig voor de civiele verdediging voelen. Dit komt o.a. tot uiting in de protesten van een deel van de militairen die bij de mobiele colonnes worden ingedeeld. Ook bij de laatste grote oefening in Rotterdam bleek uit het commentaar in het merendeel van de kranten dat de reactie van publiek en pers bepaald lauw was en dat de noodzaak voor dergelijke oefeningen voorbijgaat aan het begrip van de massa.

Ik zou in dit verband willen wijzen op de mogelijkheden van de televisie. Er bestaan verschillende t.v.-filmpjes, vooral van Amerikaanse makelij, die een aantal van de principes van de civiele verdediging behandelen en die wellicht de interesse van het publiek en de pers zouden kunnen verhogen.

Ik wilde u vragen: is het niet mogelijk meer dan tot nu toe is gebeurd, de Nederlandse bevolking te bereiken met de probleemstelling van de civiele verdediging. Daardoor zouden degenen die in deze belangrijke sector werkzaam zijn in een wat makkelijker „klimaat” hun werk kunnen doen.

Majoor Augusteijn:

Mijnheer de voorzitter, met veel verwachting heb ik — als technicus enigszins vanuit een andere gezichtshoek — naar deze vergadering uitgezien. De stellingen, die ik thuisgestuurd kreeg, stelden mij teleur doordat slechts in stelling vier gesproken werd van de „grenzen”. En dat waren dan grenzen van hetgeen in de voorlichting als mogelijk moet worden gepresenteerd. Het kan aan mijn technische instelling liggen, dat ik in de vergadering van vandaag hoopte op een uiteenzetting omtrent de technische, politieke en financiële grenzen, gecoördineerd in stellingen daaromtrent.

Ik mag misschien een filosofie maken omtrent grenzen van civiele verdediging? Als ik civiele verdediging zie als dienend het voortbestaan van een volk onder oorlogsomstandigheden, dan is dat een doel hetwelk — minder daarop gericht — ook wordt gediend door alle verdedigende en ook door sommige aanvallende militaire handelingen. Dan past het wellicht in het kader van deze inleiding even aan te stippen, dat er in de toekomst nieuwe actieve verdedigingsmogelijkheden kunnen worden verwacht. In het tijdschrift „Space Aeronautics” van april is een artikel verschenen „Anti-Missile Defence Takes Shape” van James Hollahan; het werd enigszins gewijzigd overgenomen in „Military Review” van augustus. Dit artikel noemt het „Nike-X project” met de mogelijkheid, om het kort samen te vatten, van verdediging op vrij korte afstand: niet meer op honderden kilometers afstand zoals bij het Zeus-project, maar op afstanden van 50 tot 15 kilometer onderscheppen van vijandelijke raketten. Die raketten zouden dan onderschept kunnen worden nadat is uitgemaakt welke slechts misleidingsprojectielen zijn. Daarbij moet onmiddellijk,

volgens de schrijver, aangenomen worden dat een vijand die dit weet, en die weet dat er een dergelijk verdedigingssysteem is, ook projectielen zal laten ontploffen op een zodanige afstand, dat ze nog net niet buiten werking gesteld kunnen worden door dit „Nike-X systeem” waarbij behoorlijk grote drukgolven kunnen ontstaan door vrij hoge ontploffingen. De bijkomende verschijnselen als branden, kunnen we ons gemakkelijk indenken; de grootte hiervan evalueren is niet onmiddellijk mogelijk. Wel is het mogelijk de zich enigszins verplaatsende grenzen van het verdedigingstechnisch mogelijke aan te vullen met schuilplaatsen, die een bescherming geven tegen schok. De opmerking van de inleider over de mogelijkheid om parkeergarages in te richten tegen fall out, kan ik bijzonder toejuichen. Maar ik geloof dat het mogelijk zal zijn andere schuilplaatsen in te richten — een garage is nu eenmaal niet goed af te sluiten tegen een binnendringende schokgolf — waardoor steden dan wel niet kunnen worden beschouwd als „hardened objects” maar toch meer bescherming geven dan aan een burger die maar met zijn armen over elkaar moet gaan zitten en die moet worden beschermd tegen het zichzelf evacueren.

Ik zou willen zeggen dat technisch de civiele verdediging begrensd wordt door alles wat aanwezig is alsmede alles wat nog technisch mogelijk is in de vorm van vergroting van faciliteiten of vervanging van te kleine of vernietigde faciliteiten; dat financieel de grenzen nauwer worden bepaald, want het zal niet mogelijk zijn op alle gebieden al het technisch maximaal mogelijke te bereiken en dat die financiële grenzen weer worden gedictieerd door het politiek beleid, dus door politieke grenzen.

Luitenant-Generaal Conzy:

Ik zou graag nog één puntje aan de orde willen stellen, ik had dit graag voor mijn slotwoord bewaard, maar ik wil graag de heer Mijnlief in de gelegenheid stellen hier iets op terug te zeggen. Ik weet niet of de wijze waarop ik het zal formuleren hem daartoe nog zal verleiden, maar ik wilde toch de oorspronkelijke opzet van de civiele verdediging, waarbij men is uitgegaan van de adequaatheidsgedachte in bescherming nemen. Want toen de civiele verdediging eigenlijk begon, het is eerst begonnen met de B.B., toen hadden we de NAVO-strategie. Deze was heel eenvoudig. Amerika had het monopolie van het atoom. Daarmee dacht men elke oorlogsdreiging te kunnen uitblussen. Men verwachtte, dat de eventuele tegenstander het nog niet had en verwachtte dus dat men niet zoveel op het eigen hoofd zou kunnen krijgen, alleen conventionele wapens. Daarna heeft men de schrikdraadtheorie ontwikkeld. Toen de NAVO van de grond kwam was het nucleair potentieel aan westelijke zijde nog altijd overmachtig, zeer overmachtig. De schrikdraadtheorie behelsde: dat wanneer ergens de verdedigende troepen op de grond zouden worden aangevallen, de nucleaire vergelding in werking zou treden, waarbij de tegenstander zou worden weggevaagd. Dat deze gedachte van adequate verdediging een rol speelde, valt niet te verwonderen. Zelfs nu is het zo dat die schrikdraadtheorie nog niet eens door iedereen is verlaten. Men is langzamerhand, doordat de potentiële tegenpartij ook over zodanige nucleaire middelen is komen te beschikken, tot de ontdekking gekomen dat het onmogelijk is om hem met één klap uit te schakelen, in ieder geval kan men berekenen dat men ook eenzelfde klap op het hoofd gaat krijgen. Men gaat langzamerhand tot een andere stra-

tegie over en krijgen we de aandrang van de versterking van de conventionele strijdkrachten en praat men over „de flexible and controlled response”. Dat de civiele verdediging daar langzamerhand ook naar toe gaat, is te begrijpen. Maar ik geloof niet dat indertijd, toen er werd begonnen, dit zo'n foute opzet was. En ik ben het er mee eens, dat men langzamerhand is moeten komen tot deze begrenzingsen, zoals de inleider deze heeft gesteld. Maar ik meen dat die NAVO-strategie zich ook maar zeer geleidelijk heeft ontwikkeld en dat daarom de civiele verdediging altijd op een afstandje moest blijven volgen.

Mr. Mijnlieff:

Mijnheer de voorzitter, ik hoop dat u mij wilt toestaan dat ik afwijk van de volgorde van de verschillende sprekers en van de opmerkingen die ze hebben gemaakt. Ik zou in de eerste plaats willen reageren op de opmerking van de majoor Augustijn. Zijn opmerkingen, voorzover ik het kan beoordelen, zijn technisch wel aanvaardbaar, maar hij is in zijn betoog opgehouden daar waar ik ben begonnen. Ik stel mij nl. op het standpunt dat men, puur technisch bezien, alle mogelijke grappes kan uithalen en technische oplossingen kan voorstellen die beperkt worden door het financiële, zoals hij terecht heeft opgemerkt en waarbij het financiële dan ook weer beperkt wordt door het politieke. Maar waar ik vanavond met grote nadruk op heb willen hameren is, dat zelfs wanneer men financieel en zelfs wanneer men politiek tot alles bereid zou willen zijn, wat technisch mogelijk is, men in een situatie kan belanden waarin men niet meer tot de gewenste oplossingen kan komen. Ik wil best aannemen dat er een ontwikkeling is, een technische ontwikkeling, die het mogelijk maakt om een groot aantal van de geleide projectielen voortijdig tot explosie te brengen, die het zelfs mogelijk maakt dat dergelijke voortijdig tot explosie gebrachte projectielen betrekkelijk weinig schade aanrichten. Maar wanneer u daar tegenover stelt de enorme hoeveelheid projectielen die aan beide zijden beschikbaar zijn, dan is het een eenvoudig rekensommetje om te constateren dat zelfs wanneer 90 % of 99 % van alle projectielen die in de lucht gestuurd zouden kunnen worden onschadelijk worden gemaakt, men toch nog voor een situatie zou kunnen komen te staan, die het onmogelijk maakt om een „all out nuclear-war” te aanvaarden. Ik weet niet wat er van waar is, wat zo hier en daar in de Amerikaanse pers wordt verteld, ik heb er een indruk van, ik heb er met de Amerikaanse leiders van de civiele verdediging herhaaldelijk over gesproken, maar u kent het begrip van de „overkill capability”. En wanneer gesteld wordt, dat voordat er een aanval gedaan is aan de Amerikaanse zijde een overkill capability bestaat tegenover het gehele Sowjet-Russische blok, in de orde van 1200 en u bedenkt dat van die 1200-voudige vernietigingskracht die een land zou kunnen uitschakelen, er 1000 van de 1200 onschadelijk worden gemaakt, dan is de zaak nog 200-maal kapot. Waar ik dus vanavond op heb willen wijzen is, dat wij aan de grens zijn beland van het technisch kunnen en dat de enige mogelijkheid die er is om nog tot een behoorlijke verdediging en met name tot een behoorlijke civiele verdediging te komen is: de grenzen te erkennen en daardoor bij de super-politieke machthebbers in de wereld het begrip te doen dagen, dat een totale nucleaire oorlog, zoals die sinds de tweede wereldoorlog langzamerhand in de gedachten gegroeid is, tot een totale vernietiging moet leiden.

Wanneer ik hierbij mag aansluiten op wat u gezegd hebt, mijnheer de voorzitter, dan ben ik u dankbaar dat u degene bent die de adequaatheidsgedachte bij de civiele verdediging en bij de B.B. in vorige jaren in bescherming hebt willen nemen. Ik voel me daardoor gesteund en verdedigd. Als u het niet had gedaan en als u gezegd had wat ik gemeend heb niet te zeggen, wat ik zeker niet heb willen zeggen dat degenen die de adequaatheidsgedachte een jaar of 13 geleden hebben gepropageerd, volstrekte idioten zijn geweest, dan zou ik dat als een persoonlijk feit hebben kunnen zien. Maar juist de groei die er geweest is, dwingt tot ander inzicht. Wanneer u denkt aan de militaire veronderstelling die in 1950 de grondslag is geweest voor de opzet van de coördinatiecommissie voor de burgerlijke verdediging, zoals het toen nog genoemd werd, toen wij krachtens de Nederlandse militaire veronderstelling tot 1 januari 1955 alleen maar te rekenen hadden met conventionele aanvallen, conventionele aanvallen die betrekkelijk duidelijk te bepalen waren, toen was het mogelijk om een organisatie op te bouwen die een passend, een volstrekt adequaat antwoord gaf. Wat ik vanavond heb willen benadrukken is, dat we eigenlijk te lang bezig zijn geweest om in die adequaatheidsgedachte door te denken. Eerst gingen wij uit van een eventueel massale conventionele aanval, die grote vernietiging zou teweegbrengen, maar die opvangbaar was, waarbij slachtoffers zouden vallen, een groot aantal slachtoffers zou vallen, waarbij grote vernietiging zou worden teweeggebracht, maar waarbij, toentertijd in 1950 tot en met 1954, de mogelijkheid gezien werd om met inspanning van alle krachten, ondanks deze aanvallen en ondanks de effecten van deze aanvallen, te komen tot een instandhouding van het maatschappelijk leven. Het is opmerkelijk, wanneer men nu achteraf nog eens ziet hoe er toen gedacht is, dat bij de bescherming van de bevolking niet voorop stond de „survival”, het redden van mensenlevens, maar dat bij die eerste opzet zeer nadrukkelijk voor ogen stond het maatschappelijk leven gaande te houden, om daardoor in de gelegenheid te zijn de oorlog tot een goed einde, dat wil zeggen tot de uiteindelijke overwinning te brengen. Toen in 1955 minister Beel in de Eerste Kamer mededeling heeft gedaan van de introductie van de atoombom in de Nederlandse veronderstelling en hij ook met name de doelen genoemd heeft waarmee rekening gehouden moest worden, enigszins cryptisch, maar zodat iedereen het begrijpen kon, hij heeft genoemd de vliegvelden, de hoofdstad, de residentie, ons grootste havencomplex en de oorlogshaven, toen heeft hij gedacht in de orde van de nominale atoombom, de 20 k.t. bom, exploderend hoog in de lucht, zonder fall out.

En gegroeid als wij waren in ons voorstellingsvermogen en in de verwezenlijking van de organisatie, leek het toen mogelijk om een passend, nog adequaat antwoord op dergelijke gebeurlijkheden te geven. We hebben toen kunnen zeggen en ik geloof met reden, dat wanneer oorlog zou uitbreken en Nederland in deze oorlog betrokken zou worden conform de veronderstellingen, door de militaire autoriteiten op papier gesteld, dat we dan toch nog ondanks de klappen die zouden vallen, in staat zouden zijn om het maatschappelijk leven gaande te houden en onze bijdrage te geven aan de militaire oorlogsinspanningen. Terwijl wij nu langzamerhand bij het steeds verder uitdijen van de veronderstellingen en bij het steeds verder uitdijen van de mogelijkheden die er zijn bij de tegenstander, van de „overkill capability”, die aan beide

zijden bestaat, zover zijn gekomen, dat onder ogen moet worden gezien en moet worden vastgesteld dat er daarvan helemaal geen sprake meer is. Wij staan op het ogenblik voor het feit, dat het mogelijk is om Nederland te vernietigen en wanneer, ik heb het ook trachten uit te drukken teruggrijpend op de discussie die ik vier jaar geleden met de generaal d'Engelbronner heb gehad, het op het ogenblik bij de vijand zou opkomen om Nederland van de kaart te vegen, dan kan hij dat doen. En wanneer wij ons daarmee vertrouwd maken, met die gedachte, dan komen wij tot de vorm van defaitisme die ik nu juist heb trachten te bestrijden. Wanneer we dit gaan veronderstellen en wanneer wij mee gaan lopen met het denken wat door de „Pugwash-committees" in Amerika en elders in de wereld wordt gepropageerd, dan zijn we nergens meer, omdat we dan op een gegeven moment niets meer kunnen. Maar wanneer wij ons dan aan de andere kant realiseren dat de situatie voor ons land net zo goed kan gelden voor Rusland of zijn satellieten, net zo goed kan gelden voor Amerika en dat er dus uit puur eigenbelang, uit pure zucht tot zelfverdediging een andere oplossing moet worden gekozen, dan geloof ik, dat we met de benen op de grond komen te staan en dat we in staat zijn om de eventuele uit-de-hand-loperijen in de politieke situatie internationaal toch nog op te vangen. Dit probleem grijpt natuurlijk in sterke mate terug op de voorlichting. Wanneer de overste Smits, daarbij gesteund door de overste Brederode, bezwaar heeft gemaakt tegen het gebrek aan voorlichting dat er gegeven is en vooral het gebrek aan op bepaalde categorieën van de bevolking gerichte voorlichting, dan kan ik hun daarin wel gelijk geven. Maar de grote moeilijkheid die zich voorgedaan heeft in de laatste jaren is geweest te komen tot een voorlichting van de bevolking zonder verdoezeling van feiten. Ik heb er de aandacht op willen vestigen, dat de gedachte om volstrekt open kaart te spelen en elke poging tot verdoezeling van feiten van het begin af aan de kop in te drukken, de grondslag is geweest van de eerste voorlichting betreffende de B.B., de grondslag is geweest van de opzet en het gehele streven van de toenmalige stichting bevordering bescherming bevolking. Toen kon voorlichting worden gegeven zonder verdoezeling van feiten, toen kon worden gezegd dat wanneer er een 500 tons bombardement op een van onze grote steden zou worden gedaan, wat de gevolgen zouden zijn, toen was het mogelijk aan de hand van de ervaring uit de afgelopen oorlog een globale schatting te maken van het aantal slachtoffers. Dat aantal slachtoffers zou misschien in de duizenden lopen, maar zou niet in de tienduizenden, en zeker niet in de honderdduizenden lopen. Daardoor kon men de bevolking bijbrengen dat het mogelijk was om een organisatie in het leven te roepen, die in staat zou zijn alle gebeurlijkheden die zich dan zouden kunnen voordoen, terstond met de vereiste kracht en met de vereiste efficiency aan te pakken. Daardoor was het zelfs mogelijk om de bevolking onder het oog te brengen, dat ondanks de duizenden slachtoffers die eventueel zouden vallen, de risico's van een massale evacuatie nog veel groter waren en dat het daarom voorkeur verdiende om ter plaatse te blijven. Maar wanneer we nu louter gaan veronderstellen dat het mogelijk zou zijn om de bevolking wijs te maken dat wanneer er grote aantallen H-bommen of grote aantallen A-bommen, van groot kaliber, op ons land zouden worden uitgestrooid en tot explosie zouden komen boven onze grootste bevolkingsagglomeraties, laten we zeggen alle steden boven de 100.000 of boven

de 50.000 zielen, gelooft u dan dat u dan nog bij de mensen het gevoel zou kunnen opwekken dat het zin heeft daar iets tegenover te stellen? Ik waag het te betwijfelen. Daarom heb ik getracht, en ik zou nog eens een keer met nadruk erop willen wijzen dat ik hier uitsluitend à titre personnel spreek, in aansluiting op wat de minister van Binnenlandse Zaken in de door mij geciteerde mededeling in de Eerste Kamer heeft naar voren gebracht, je kunt zoveel gaan veronderstellen dat er geen kruut tegen gewassen is. Maar wanneer we met de benen op de grond willen blijven staan, dan moeten wij niet meer veronderstellen dan wat redelijkerwijze verwacht kan worden. In ieder geval niet meer veronderstellen dan waartegen wij iets kunnen doen. Moeten wij ervoor uitkomen, dat er dan toch altijd nog een taak overblijft en dat men op een gegeven ogenblik ook tegenover ons volk kan zeggen: als er meer gebeurt dan moeten we dat maar overlaten, een gedachte die in het algemeen bij het Nederlandse volk nog wel ingang vindt. En daarom ben ik blij dat uw bestuur mij gevraagd heeft om in dit prille stadium van het optreden van het nieuwe kabinet mijn mening naar voren te brengen, omdat niemand kan veronderstellen, dat het nieuwe kabinet al gelegenheid heeft gehad om zich uit te spreken over alle problemen van de totale verdediging en met name van de civiele verdediging. Door hier mijn persoonlijke gedachtengang onder woorden te brengen die straks op de gebruikelijke wijze aan de leden van de vereniging schriftelijk ter kennis wordt gebracht, wordt de kans geboden om van iemand die er jaren mee gewerkt heeft een visie naar voren te brengen, die eventueel enige invloed op de verantwoordelijke autoriteiten kan hebben. Ik hoop dat dit het geval zal zijn, ik hoop dat er op een gegeven ogenblik een uitspraak kan komen die leidt tot een basis-conceptie, waarop een nieuwe voorlichtingsactie kan worden gegrondvest. En als die basis-conceptie er is en als op een gegeven ogenblik vaststaat hoe wij nu zonder verdoezeling, maar keihard met preciese mededeling wat er eventueel te verwachten zou zijn en wat het meest waarschijnlijke is dat er verwacht moet worden, dan kunnen we ons opnieuw tot het Nederlandse volk wenden en dan is er ook een mogelijkheid om de bijzondere groeperingen van het Nederlandse volk beter op de hoogte te stellen.

De overste Smits heeft gewezen op de lezing die het vorige jaar gegeven is door de generaal Agasi voor de vereniging van reserve-officieren. Deze vereniging heeft doorgedacht in dezelfde lijn en heeft nadat zij dit jaar over de territoriale verdediging heeft gesproken, op het programma van de komende vergadering eind mei in 's-Hertogenbosch als onderwerp „civiele verdediging” staan. Dat is nog niet bekend, ik weet het alleen omdat ik uitgenodigd ben om daar dit verhaal weg te geven. Dit is één van de mogelijkheden die zich voordoen en die nuttig zijn om de reserve-officieren, met mobilisatiebestemming in de territoriale commando's, beter te doordringen van de volstrekte noodzaak van samenwerking met de burgerlijke autoriteiten, met de burgerlijke organisaties en hun bovendien een begrip te geven van al datgene wat er aan civiele zijde gebeurt en wat toch ook voor de totale verdediging van zo'n uitermate groot belang is. Maar het is maar een onderdeel. Ik geloof dat het van de allergrootste betekenis zou zijn om een voorlichting te richten tot de gehele bevolking betreffende zelfbeschermingsmaatregelen in eigen huis of in eigen omgeving. Ik geloof daarnaast dat een speciale voorlichting zou

kunnen worden gericht op bepaalde groeperingen die in de afgelopen jaren, door de nood gedwongen, enigszins in het vergeetboekje zijn geraakt, dat meer aandacht zou kunnen worden gevraagd voor de medici, de architecten, de aannemers, enz. enz. Opdat er op een gegeven ogenblik een duidelijk beeld gaat ontstaan hoe op basis van een conceptie, vastgesteld door de Regering of de Algemene Verdedigingsraad, ieder het zijne er toe kan bijdragen om een verwerkelijking van de civiele verdediging mogelijk te maken. Welke media bij deze voorlichting gebruikt moeten worden is van minder belang; het heeft in ieder geval niet in mijn bedoeling gelegen om mij daar vanavond over uit te spreken en ik zou er ook de voorkeur aan geven om er niet over te spreken, omdat dit zo uitermate publicitair-technisch is en ik mij op dat terrein bepaald niet deskundig voel.

Het is trouwens opmerkelijk en dat wil ik in aansluiting op wat overste Smits gezegd heeft nog even releveren, hoe de waardering voor bepaalde media kan veranderen. Ik heb deze dagen nog eens in intieme kring naar voren gebracht, dat toen wij in 1950 de totale voorlichtingsaspecten gingen bekijken, er natuurlijk ook gesproken is over de televisie en deze televisie is toen weg-gewoven, want in 1950 werd er beschikt over 20.000 televisietoestelen, waarmee maar een uitermate klein gedeelte, bepaald niet een representatief gedeelte van het Nederlandse volk, zou kunnen worden bereikt. Als u daar nu eens tegenoverstelt wat er in de afgelopen 13 jaar is gebeurd, dan ben ik er van overtuigd dat u met mij van mening zult zijn, dat het van de allergrootste betekenis zou zijn wanneer juist via de televisie, die men bekijkt en die men met meer aandacht bekijkt dan dat men de kranten leest, op een gegeven ogenblik een goed gerichte duidelijke voorlichting, voor mijn part propaganda, zou kunnen worden verwezenlijkt. U weet dat dit moeilijk is, u weet dat op dit punt de zeggenschap van de regering beperkt is, u weet dat men op een gegeven ogenblik ook rekening moet houden met andere stromingen die een andere kant uit willen. Maar misschien is het toch mogelijk ook op dit punt in de loop van de komende jaren iets te verwezenlijken.

Nu nog iets over de opmerking van de overste Smits naar aanleiding van mijn pleidooi voor integratie en zijn interessante en verrassende opmerkingen die hij gemaakt heeft over onze staatsinrichting en over het gebrek aan hiërarchie, die in vredetijd ons staatsbestel kenmerkt. Ten aanzien van de B.B. is hij op dit punt te pessimistisch geweest. Wanneer hij de B.B.-wet er op had nagelezen, dan zou hij hebben kunnen vinden dat in de B.B.-wet de mogelijkheid geschapen is, zowel voor de Commissaris van de Koningin als voor de minister van Binnenlandse Zaken, om oefeningen te gelasten. Dat dit niet gebeurt is een kwestie van beminnelijke tact en een gevoel dat wanneer het niet gelast wordt het toch wel voor elkaar komt. Maar wanneer, zoals hij stelt, nu al dreigt dat „Fallex 64" in september a.s. zou mislukken, doordat er onvoldoende bereidheid tot medewerking is, dan moet hij toch ook rekening houden met de mogelijkheid dat of door de minister van Binnenlandse Zaken of door een Commissaris van de Koningin bepaalde maatregelen worden voorgeschreven, waardoor die zorg kan worden weggenomen.

Anders staat het met de brandweer in Leiderdorp. Wanneer er een brand in Leiderdorp is en die ene spuit kan het niet aan en de burgemeester heeft het geld er niet voor over om bijstand te vragen van Leiden, dan kan er niets

tegen gedaan worden, dat is nadrukkelijk vastgesteld en de wens van de wetgever. Als hij vraagt: Kan dat dan niet anders? dan kan dat anders. En nu kom ik terug in de sfeer van het betoog van de majoor Augustijn, dan kan het technisch anders; dan moet hij zien dat de wet gewijzigd wordt. Maar ik geloof niet dat die wet gewijzigd gaat of zou moeten worden, omdat wanneer u de zaken bekijkt met het oog op die kleine brand, dit nog echt iets is wat aan het plaatselijk bestuur mag worden overgelaten. Degene wiens huis in vlammen opgaat, zal dat misschien niet prettig vinden, maar nationaal bezien is dat nog niet een onoverkomelijke slag en verzekering dekt de schade. Maar wanneer dat een grote ramp gaat worden, hebben we toch langzamerhand ook ten gevolge van de activiteiten van de B.B. en de civiele verdediging, een begrip gekregen voor de noodzaak om te bundelen. Wanneer u nu ziet dat de brandweerraad, juist op grond van de ontwikkeling van de branden ten gevolge van de industrialisatie, zich ernstig zorgen maakt, terwijl in die brandweerraad juist in meerderheid zitten mensen die geacht kunnen worden de gemeentelijke sfeer te vertegenwoordigen, daarenboven nog een aantal autoriteiten die geacht kunnen worden de provinciale sfeer te vertegenwoordigen, dan nog enige die de specifieke brandweerbelangen behartigen en dan ten slotte nog enkele figuren, die eventueel gedoodverfd zouden kunnen worden als behept met centraliserende tendensen en dat deze brandweerraad op een gegeven ogenblik zegt: dit moet zo niet langer doorgaan, wij moeten komen tot een andere organisatie, een regionale organisatie, niet omdat het nodig is de gemeentelijke autonomie aan te tasten, maar omdat het eenvoudig niet langer mogelijk is voor de lokale brandweren, met hun geringe brandfrequentie en daardoor een gebrek aan ervaring, om nog opgewassen te zijn tegen alle branden die zich ook in de kleinere gemeenten, de plattelandsgebieden, kunnen voordoen, dan geloof ik dat langs een weg van onderop, via overtuiging, een mogelijkheid bestaat om op dit punt tot een betere technische aanpak en tot een betere totale aanpak te geraken. De politie ligt in deze in het midden, in het algemeen is het politie-optreden tot de gemeente beperkt, de burgemeester is in deze de machthebber, voor de handhaving van de openbare orde staat in de gemeente de dienstdoende politie uitsluitend onder zijn bevelen, maar zodra zich gebeurlijkheden voordoen die de openbare orde in meer dan één gemeente bedreigen heeft de Commissaris van de Koningin de publieke bevoegdheid en dus de publieke plicht om in te grijpen en zo nodig een totale bevelvoerder aan te wijzen die in overleg met de Commissaris van de Koningin en de betrokken burgemeesters de nodige maatregelen treft. Ook dit heeft zich in de loop der jaren herhaaldelijk voorgedaan, al is er niet te veel tam tam over gemaakt en ik geloof dat dat verstandig is geweest. Maar er is toch een situatie geschapen, die de normale vredesgebeurlijkheden behoorlijk kan doen opvangen. En wanneer die normale vredesgebeurlijkheden uit de hand zouden lopen, wanneer we dus in vredestijd voor totaal abnormale situaties zouden komen te staan, dan weet u dat er een mogelijkheid is om een soort civiele staat van beleg af te kondigen, zoals die neergelegd is in de wet op de buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag, met twee bijzondere rechtstoestanden, de staat van verhoogde waakzaamheid en de burgerlijke uitzonderingstoestand die eigenlijk de totale hiërarchische concentratie oplevert, die voor die omstandigheden en voor andere omstandigheden door de overste

Smits is bepleit. Hij heeft gevraagd op welke wijze, stapsgewijze, dit zou kunnen worden verwezenlijkt. Ik geloof eigenlijk dat die stap voor stap in de afgelopen jaren al gezet zijn en dat we uitsluitend ten aanzien van de brandweer nog voor een situatie staan, waarvan de ontwikkeling rustig kan worden afgewacht.

Tot slot, mijnheer de voorzitter, nog even een algemene opmerking, eigenlijk meer een samenvatting aansluitend op wat ik in het begin van mijn repliek heb gezegd. Ik heb er naar gestreefd om vanavond niet technisch te zijn, ik heb tot slot sprekende over de integratie van de civiele verdediging in ons totale volksbestel vragen gesteld en suggesties gedaan, maar uitsluitend om de weg te wijzen, niet om diep in te gaan op de techniek van het geval. Wat mijn hoofddoel is geweest, is om aan te tonen, dat wij op het ogenblik naar mijn vaste overtuiging staan voor een keerpunt. Dat het nodig is ons opnieuw te bezinnen over de situatie waarin we zijn geraakt, dat het nodig is om ons opnieuw te bezinnen op de oplossingen die moeten worden gevonden om een totale aanpak te verwezenlijken, die vereist is om van de civiele verdediging in ons land in de komende jaren iets goed te maken en niet alleen iets wat technisch goed is, maar vooral iets wat wortelt in de overtuiging van het Nederlandse volk en door een grote meerderheid van het volk als aanvaardbaar, als mogelijk en als noodzakelijk wordt onderkend. (applaus).

De Voorzitter:

Ik wil u danken voor de zeer realistische wijze waarop u het vraagstuk benaderd en eigenlijk geanalyseerd hebt en ik geloof dat het dan ook bijzonder nuttig is geweest dat u duidelijk in het licht heeft gesteld dat we nu op het moment zijn, dat we de begrenzingen van de civiele verdediging moeten onderkennen en aanvaarden. Terecht heeft u er op gewezen, al in het begin, dat het een dwaze opmerking is, die van zekere zijde wordt gemaakt, dat de militaire veronderstellingen zich zouden aanpassen aan de mogelijkheden van de civiele verdediging. Ik begrijp niet hoe men erbij komt, want ik weet dat het altijd omgekeerd is geweest nl. dat de civiele verdediging zich heeft gebaseerd op de militaire veronderstellingen, welke langzamerhand zijn gewijzigd, waardoor ook de adequaatheidsgedachte bij de civiele verdediging is gaan veranderen. U heeft ook gezegd en daar wou ik eigenlijk wel op wijzen, dat een eventuele oorlog er altijd anders uit zal zien dan we nu denken en ik geloof dat dat het moeilijkste punt is waar wij allen voor zitten, zowel militair als civiel.

Veel is gesproken over de voorlichting. Ik wil daar eigenlijk niets aan toe voegen, alleen één zin: ik geloof dat het beter is, dat iedereen weet waar hij in werkelijkheid aan toe kan zijn, dan dat men de vrees heeft voor het onbekende. Ik geloof dat de vrees voor het onbekende veel gevaarlijker is dan wanneer men weet wat men kan verwachten en men er mentaal beter op ingesteld raakt. Nu is het natuurlijk zo, de inleider heeft het ook zo gesteld, dat de huidige toestand, de huidige ontspanning die men denkt in de wereld te kunnen waarnemen, op dit moment deze voorlichting ook bemoeilijkt.

Veel aandacht heeft u besteed aan het gebruik in vreedstijd van het potentieel wat ter beschikking staat van de civiele verdediging. U heeft daar tal-

loze voorbeelden van genoemd. U heeft gezegd hoe dat eventueel zou kunnen, twee van de debaters hebben zich daarbij aangesloten en hebben gezegd: goed, maar dan moet je het ook beter organiseren. Nu deed mij dat betoog van de debaters wel een beetje denken aan wat ik eens mocht horen van een oude directeur van de krijgsschool, dat was mijn directeur toen ik nog leerling was, dat is dus dertig jaar geleden. Hij zei: kijk, ik los dat heel gemakkelijk op, want ik maak van elke Commissaris van de Koningin een kolonel en van elke burgemeester een majoor, nou en dan loopt die zaak vanzelf.

Wanneer we in die richting denken, kan dat natuurlijk niet. We moeten er bijzonder voor waken dat wij bepaalde hiërarchische verhoudingen gaan inschakelen, die men in oorlogstijd noodzakelijk acht. Want dan komen we in een vreemde toestand te zitten, nl. dat wij een oorlogstoestand gaan scheppen in vreedstijd. Ik geloof dat we daar toch nooit toe kunnen en mogen overgaan. We zullen dus, en ik geloof dat de inleider dit ook al uit de doeken heeft gedaan, bij voorbereidingen van eventuele oefeningen de weg van overleg moeten volgen en pas wanneer inderdaad de werkelijkheid daar is, dienen, door de bepaalde uitzonderingstoestanden, bepaalde hiërarchische verhoudingen te worden gelegd.

Nu zijn er nog twee puntjes. Dat is het woord „overkill”. Het is natuurlijk waar, dat wanneer we de nucleaire capaciteit van de Verenigde Staten bekijken en bij elkaar optellen dan zouden we 1200 maal de tegenstander kunnen vernietigen. Ik geloof dat dit te eenvoudig gesteld is, want het is natuurlijk onmogelijk, om elk projectiel op zijn plaats te krijgen. Er zullen verschillende misschien op hetzelfde doel komen, er zullen andere onderweg verloren gaan, er zullen grote missers zijn. Dus het getal, het optelsommetje als zodanig gaat niet helemaal op. Dat er een „overkill” bestaat is natuurlijk buiten kijf.

De benadering, zoals die vanavond gegeven is, is bijzonder reëel, maar mijn grootste zorg is dit: er is gesproken over een *niet* „all out nucleair war”, dat wil zeggen: dat men een lokaal conflict kan hebben maar dat men daarbij ook nucleaire wapens in beperkte schaal zou kunnen gebruiken.

Ik geloof dat daar nu juist het grootste gevaar in zit, omdat ik de overtuiging heb, dat zodra een nucleair wapen van welke omvang ook en op welke wijze gebruikt, het ten gevolge zal hebben, dat langzamerhand tot die „all out war” wordt overgegaan en ik geloof dat dat het grootste vraagstuk is, waar wij op het ogenblik voor staan.

Mijnheer Mijnlieff, ik dank u nogmaals zeer voor wat u vanavond in ons midden hebt willen neerleggen.

Ik dank de debaters voor hun bijdragen en ik sluit hierbij deze bijeenkomst. (Applaus).

STELLINGEN

1. In geval van een totale kernwapenoorlog kan overal waar de aanvallen een totaal karakter hebben van een adequate Civiele Verdediging geen sprake zijn.
2. Voor de opzet en verdere uitbouw van de Civiele Verdediging moet uitgangspunt zijn, wat een goede C.V. kan doen in een type nucleaire oorlog waarin de tegenstanders gedwongen door de dreiging van totale vernietiging escalatie naar de totale kernwapenoorlog vermijden en aanvallen tegen de burgerbevolking achterwege laten.
3. Vereist is een grote mate van flexibiliteit in denken en uitvoering.
4. Bij de voorlichting moet een duidelijke belichting worden gegeven van de mogelijkheden en van de grenzen van wat mogelijk is.
5. De C.V. moet waar mogelijk en zoveel mogelijk in de vredesorganisatie worden geïntegreerd; uit financiële maar vooral ook uit psychologische overwegingen.

MEDEDELINGEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD

BESTUUR

Het Bestuur van de Vereniging ter beoefening van de Krijgswetenschap is thans als volgt samengesteld:

J. H. Couzy, Lt.-Generaal der Artillerie b.d., Lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, Voorzitter; *J. P. F. Agasi*, Luitenant-Generaal Inf., Ondervoorzitter; *H. Dieters*, Lnt.-kol. KLu; *Jbr. W. C. M. de Jonge van Ellemeet*, Commandeur; *C. Koster*, Kolonel Gen. Staf, directeur H.K.S., Redacteur Orgaan en W.J.; *A. C. Lamers*, Majoor der Marinie; *Mr. F. R. Mijnlieff*, Directeur-Generaal voor Openbare Orde en Veiligheid; *J. W. Thijsen*, Gen.-Majoor KLu; *W. F. ten Boske*, Lnt.-Kol. der Infanterie, Secretaris-Penningmeester, Sleedoorstraat 3, 's-Gravenhage, telefoon 322478.

NIEUWE LEDEN

's-Gravenhage: Drs. H. W. Tromp, Vdrg. Int.
Voorschoten: A. M. Beckers.

NIEUWE ABONNEMENTEN

Bibliotheek 1 Lk te Apeldoorn; Stadsarchief en -bibliotheek Maastricht.

N.B. Bevorderingen komen niet automatisch ter kennis van het secretariaat. Van een nodige correctie van adres of daarin verkeerd vermelde rang geve men kennis aan de Secretaris-Penningmeester, Sleedoorstraat 3 te 's-Gravenhage, telefoon 322478.

Vergeet VOORAL niet ons een nieuw lid op te geven!

ADVERTENTIETARIEVEN

De prijzen voor advertenties, die jaarlijks in alle afleveringen van het ORGAAN en WETENSCHAPPELIJK JAARBERICHT worden afgedrukt, bedragen (ten minste zes publicaties, tussen november en juli):

voor 1/1 pag., zetspiegel	11x18½ cm	f 500,—
voor 1/2 pag., „	9x11 cm	f 260,—
voor 1/4 pag., „	4x11 cm	f 150,—

Voor afzonderlijke advertenties voor éénmaal in het W.J. of het ORGAAN zijn deze prijzen resp. f 125,—, f 75,— en f 45,—.

Opdrachten kunnen worden gezonden aan Drukkerij CEDO NULLI, Wagenstraat 37, 's-Gravenhage (Tel. 070—184466).

Procédé: boekdruk.

Autotypieraster 40.

Bij inzending van matrijzen worden geen stypekosten in rekening gebracht.

IN MEMORIAM

JAN PIETER FRANCISCUS AGASI

*Luitenant-Generaal der Infanterie,
Kwartiermeester-Generaal der Koninklijke Landmacht,
Ondervoorzitter der Vereniging.*

*Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw,
Officier in de Orde van Oranje-Nassau met de zwaarden*

Op 9 maart j.l. bereikte ons de verpletterende tijding, dat Generaal Agasi bij een auto-ongeluk om het leven was gekomen. Steeds een zeer belangstellend lid onzer Vereniging, was hij op 30 januari j.l. tot lid van ons bestuur gekozen, waaraan hij reeds thans weder is ontvallen. In deze te korte periode heeft hij reeds een bijeenkomst onzer Vereniging geleid, hetgeen deed uitkomen, dat wij nog veel van hem mochten verwachten. Op zijn laatste gang is hij door zeer velen begeleid, waarbij aan de groeve tot uiting kwam bij hoevelen hij een leegte heeft achtergelaten. Door persoonlijke banden verbonden, mocht ik daarbij getuigen van zijn trouw aan zijn roeping, zijn werk, zijn chef en zijn vrienden. Moge Mevrouw Agasi en zijn beide zoons de kracht worden gegeven dit verlies te dragen. Wellicht kan het besef, dat zovelen hem in eerbied en vriendschap zullen blijven gedenken, hun daarbij enige troost schenken.

J. H. COUZY, Voorzitter.